

MILE BOGOVIĆ

PRIJELAZNO STOLJEĆE SENJSKE CRKVE (1450—1550)

Mile Bogović
Sakralna baština
YU, 51270 Senj

UDK:282(497.13)(091) Senj
Izvorni znanstveni rad
Ur.:1990-03-15

Autor promatra vrijeme od 1450. do 1550. kao prijelazno vrijeme jer su se kroz tih 100 godina, pod pritiskom općih nepovoljnih kretanja, promijenile i nestale mnoge crkvene strukture, a i broj vjernika spustio se na nekoliko tisuća. Ipak bogata kulturna baština nije kroz sve to vrijeme izgubila svoju snagu, već je utjecala na stvaranje novog načina života. Glavninu tereta pri tome svemu ponijela je Crkva i njezine ustavnove.

OSNOVNA OBILJEŽJA

Ovdje ćemo, u ovom uvodnom dijelu, više u natuknicama nego u razrađenom obliku, prikazati osnovna obilježja prijelaznog stoljeća u životu senjske Crkve.

Na prvom mjestu treba spomenuti **nezadrživo napredovanje turske vojske**. Glavni međaši toga napredovanja su godine 1493, 1520. i 1527. Godine 1493. Turci su pod Modrušem, a zatim se upućuju prema Krbavskom polju, gdje su porazili hrvatsku vojsku. Kršćanska vojska još ne napušta Liku i Krbavu, ali se to plaćalo novim žrtvama. 1520. pogiba podno Plješevice hrvatski ban Petar Berislavić, a nakon poraza hrvatsko—ugarske vojske na Mohaču i dvojnog kraljevskog izbora u Cetinu i Dubravi, 1527. Turci zauzimaju Liku i Krbavu.

Opće stanje ugroženosti proteže se na cijelo područje. Raspadaju se srednjovjekovne strukture i nastaje opća pomutnja. Stanovništvo gine, biva odvođeno u tursko ropstvo, ili glavom bez obzira bježi u sigurnije krajeve. U općoj ugroženosti i osiromašenju umnažaju se otičina i pljačke među kršćanima.

Ovo vrijeme obilježava također **opadanje moći i ugleda Frankopana**. Već nakon smrti kneza Sigismunda (1465) kralj Matijaš sve radi da Frankopanima oduzme Otočac i cijelu Gacku. U

tome će uspjeti. 1469. oduzima im Senj, dugo vremena središte njihove državine. Od 1480. ni Krk više nije njihov. Uz to je nesloga i među braćom, pa se time dobro okoristiše ne samo kralj nego i Venecija, a – dakako – i Turci. Nesloga je i među ostalim velikašima. Tužnu sliku toga stanja dobro ocrta prizor kada 1493. Turci pljačkaju i pale Modruš, a hrvatski ban opsjeda frankopansko Brinje. Krajnja opasnost ipak je bar donekle složila hrvatsko plemstvo, ali ne u toj mjeri da bi se složilo i organizirano oduprlo Turcima, pa je nesloga plaćena strašnim porazom, i to od brojačno slabijeg neprijatelja. Sva bijeda tadašnjeg stanja naći će izraz i jeku u govoru biskupa Kožičića na Lateranskom saboru u Rimu. Koliko je ljudski život bio na cijeni vidimo iz primjera koji je Kožičić naveo: jedan dječak otkupljen je iz turskog ropstva samo za jednu pogaču.¹

Prvi spomen **senjske biskupije** u drugom tisućljeću jest 1169. a negdje sredinom 12. stoljeća bila je ona osnovana ili – bolje rečeno – obnovljena, jer ima indicija o njenom postojanju još u 5. stoljeću. Još nije razjašnjeno pitanje njenih prvotnih granica,² ali za 15. stoljeće nema dvojbe da je biskupija obuhvaćala senjski okrug i Gacku s Otočcem i Brinjem kao glavnim središtima. Senjsko okružje prostiralo se uz more od Povila na sjeveru do uključno Cesarice na jugu. Dakako da te granice nisu bile stalne i da je njihovo širenje i sužavanje mnogo ovisilo o svjetovnim gospodarima.³ Područje u Gackoj poklapalo se s granicama srednjovjekovne gacke župe.

U crkveno-pravnom smislu senjska biskupija je u to vrijeme bila formalno unutar splitske metropolije, ali nakon što je kralj Matijaš Frankopanima oduzeo Otočac (1465) i Senj (1469), jačala je sve više veza s ostrogonskim metropolitom. Nakon smrti biskupa Jakova Blažiolovića dana je biskupija 1513. na upravu ostrogonskom metropolitu Tomi Bakaču. On je za svoga namjesnika imenovao tadašnjeg modruškog biskupa Šimuna Kožičića Benju. Ta navezanost na ostrogonskog metropolitu ne izgleda kao tek nešto privremeno jer i nakon što je 1521. Senj dobio svoga biskupa u osobi franjevca Franje Jožefića, bilježimo više intervencija ostrogonskog metropolita i ugarskog primasa u poslove senjske biskupije, a 1526. sam papa Klement VII. piše primasu da riješi spor između senjskog biskupa i senjskih kapetana. Zato se možemo složiti s A. Račkim, koji kaže da je početkom 16. stoljeća biskupija došla pod ugarskog primasa,⁴ ali pod formalno pravnim vidom ona će se još jedno stoljeće voditi u splitskoj metropoliji.

Nazočnost tuskih osvajača osjetila se u biskupiji već u prvoj polovici 15. stoljeća. Ta nazočnost bit će do sredine 16. stoljeća u usponu. Kako je ona rasla, tako je slabila biskupija sa svojim ustanovama. Za ilustraciju naglog opadanja sjaja senjske biskupije možemo navesti primjer iz 1539. Nadbiskup Pavao iz Varde vidio je te godine u Beču biskupa Franju Jožefića i ne može se prečuditi da se jedan biskup oblači »na barbarski način« noseći sivu odjeću i jedino se po biskupskoj kapici može prepoznati da je biskup. Nadbiskup vidi uz njega jednoga slugu, a vjerojatno je riječ o popu glagoljašu, možda čak i kanoniku, ali budući da su oni potpuno obučeni »po ilirski«, tj. na način kako se narod oblači, nije mogao u njemu prepoznati svećenika.⁵ Poznato nam je da su se popovi glagoljaši nosili slično kao i ostali ljudi s kojima su živjeli. Ovdje vidimo i biskupa, koji je izrastao iz te sredine, da se jednako nosi. To je u drugim katoličkim sredinama izgledalo veoma čudno i neprimjerno. Jožefićeva nasljednika Franju Živkovića nalazimo 1551. u opisu vojnika Primorske krajine, gdje se u nizu ostalih jednostavno dodaje: »Herr

1. Hrvatski latinisti I, u: »Pet stoljeća hrvatske književnosti«, br. 2, Zagreb, 1969, str. 510.

2. Usp. članke Slavka Kovačića (Splitska metropolija u 12. stoljeću) i Mile Bogovića (Pomicanje sjedišta Krbavske biskupije od Mateja Marute do Šimuna Kožičića Benje) u zborniku »Krbavska biskupija u srednjem vijeku«, Rijeka-Zagreb, 1988, str. 11-82.

3. Što se tiče južne granice, imamo otpis senjskog kapetana od 25. travnja 1500. u kojem ovaj odgovara senjskom vikaru da Cesarica pripada Senju jer je tako odredio knez Bernardin, koji je ondje sa svojim stricem Martinom sagradio crkvu. (Ivan Kukujević, *Listine hrvatske*, Zagreb, 1863, str. 181-182)

4. Andrija RAČKI, *Dijeceza senjska prema dijecezi modruškoj ili krbavskoj*, *Katolički list* 59 (1908) 13, 145.

5. *Nuntiaturbereichte I/IV*, Gotha, 1893, str. 265.

Francisco Shifkhowitsch, pischof«. ⁶ Po nazivu »Herr« (gospodin) očito je da se ne radi o običnom vojniku. Dalje pojašnjenje je »pischof« (biskup). Ali i on se nalazi jednostavno u nizu vojnika; nije mu rezervirano neko posebno mjesto u popisu.

Područje biskupije nisu Turci sebi podložili, ali je bilo izložena stalnim četovanjima i pljačkama, tako da će sredinom 16. stoljeća biskupija spasti na svega tri župe: Senj, Otočac i Brinje. Ustvare je samo prva mogla bar donekle djelovati.

U borbi protiv turske vojske u ovom razdoblju svoje povijesti Senj je, kao i cijela Hrvatska, imao snažnu podršku od papa. Ta podrška i pomoć bile su tako značajne za opći razvoj zbijanja u našim krajevima da ih nijedan pisac nacionalne povijesti ne može zaobići. Stoga u ovom članku, koji želi prikazati crkvene prilike u senjskoj biskupiji, to nije potrebno posebno obrađivati.

Uz opće stanje ugroženosti, na Crkvu se negativno odrazilo i opadanje moći i ugleda knezova Frankopana. Svakako su na život senjske biskupije imali negativan utjecaj i sporovi koje je izazvalo izdvajanje glavnine njezina područja i osnivanje nove biskupije u Otočcu.

OTOČKA BISKUPIJA⁷

Dne 14. lipnja 1449. sinovi Nikole Frankopana podijeliše međusobno očevu baštinu. Autonomnu upravu svoga dijela svaki je želio učvrstiti i crkvenom autonomijom. Najhitriji je u tome bio gospodar Gacke Sigismund. On je sagradio u Otočcu kraj samostana i crkve sv. Nikole svoj kaštel i dvor. Budući da je sve to trebalo podignuti na jednu višu razinu, već 6. rujna iste godine on spomenutu crkvu obilno obdaruje. Ona dobiva selište Međupotočje i lovište Drobnicu, zatim prihode Gackog arhiepiskopata u Vrhovinama i Dabru, crkvu sv. Marka u Ljubčoj Vasi, područje uz otočki kaštel zvano Obrica te prihode Otočkog županata. Od monaha benediktinaca u samostanu nalazimo tada samo opata. Možda je tu bio još koji, ali svakako podmlatka nije bilo. Sigismund je pozvao u samostan šest svećenika koji će ubuduće vršiti župničku službu, a uz to će svakog dana u zoru služiti pjevanu misu za darovatelja i njegove pretke. Tadanji opat Ivan s time se složio i svećenicima dao pola opatijskih prihoda. Suglasan je bio i senjski biskup Andrija Drački, koji se u tu svrhu odriče nekih desetina u Gackoj. Svećenicima je među ostalim dana na uporabu i biskupska kurija, kuća koju je senjski biskup imao u Otočcu, a s vremenom ju je dobio opat. ⁸ Takvo stanje stvari odobrio je i papa Kalikst III 1. lipnja 1456. ⁹ Tom darovnicom crkvi sv. Nikole i okupljanjem svećenika uz nju pripremao je Sigismund teren za nešto veće – za osnivanje biskupije u Otočcu. Slično je radio i njegov brat Stjepan u Modrušu. Sigismund se u tom smislu negdje krajem 1459. obratio papi. Područje njegove vlasti, piše on, s glavnim mjestom Otočcem, ima sve uvjete za osnutak posebne biskupije: bogato je, ima brojno stanovništvo i prostorno je dovoljno široko. U Otočcu je opatija sv. Nikole, koju je on nedavno obnovio, s kolegijalnom crkvom i bogatim приходima. Ti prihodi neka pripadnu novoj biskupiji i biskupu, a on će se pobrinuti i za druge. Kolegijalna crkva neka se podigne na rang katedrale. Papa doista 5. ožujka 1460. osniva otočku biskupiju, a sam Otočac dobiva naziv grada (civitas), što je bio preduvjet da neko mjesto može postati biskupsko sjedište. Time je trebao cijeli otočki kraj biti odijeljen od senjske i uključen u novoosnovanu otočku biskupiju. Po samom slovu papinskog pisma, opatija sv. Nikole trebala je biti dokinuta. ¹⁰

6. Radoslav LOPAŠIĆ. Spomenici Hrvatske krajine, III, Zagreb, 1899, str. 407.

7. Ova biskupija nije nikada postala potpuno samostalnom, nego je cijelo vrijeme svojega opstanka bila na određeni način i dalje uključena u senjsku biskupiju, zato ćemo pod ovim nalovom prikazati samo ono što je za nju vlastito, dok ćemo ostalu problematiku iznijeti u okviru obrade senjske biskupije.

8. Lajos THALLÓCZI – Samu BARABÁS. Codex diplomaticus comitum de Frangepanibus, I. Budapest, 1910, str. 376.

9. Augustino THEINER. Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia, I. Romae, 1863, str. 417–418.

10. Archivio segreto vaticano, Reg. vat., vol. 477, ff. 243–244.

Sl. 19. – *Grb senjskog biskupa Jakova Blažiolovića iz vremena oko godine 1501 (danas na pročelju zgrade arhiva Senjske biskupije)*

Kao patron biskupije, knez Sigismund potražio je novog biskupa među učenim humanistima, kojih je tada bilo dosta u Dalmaciji i Dubrovniku. Oko mu padne na dubrovačkog dominikanca Blaža Nikolića (Nikolina) – tada se nalazio u zadarskom samostanu – kojemu papa 13. listopada 1460. izdaje bulu imenovanja,¹¹ a Sigismund naredne godine izdaje darovnicu novom biskupu i njegovom kaptolu. Biskupu daruje kuću u gradu Otočcu i drugu kuću u Poljicima, zatim selište Setnić Lug i Prelipi, jednog kmeta u Ljubežini (Liupechienas), selište Zechoniza, stupu i dva mlina: jedan u Švici a drugi u Sumetači, mlin u Pelici, deset jutara zemljišta Tošmačeva, isto toliko u Poljicama, a šest jutara u Stimeljevu gaju i pola poljane, vinograd u Senjskoj Drazi, i drugi u Vinodolu blizu Novog.

Svoje nadarbine dobili su i članovi kaptola. U darovnici Sigismund također tumači kako je došlo do osnutka biskupije. Odlučio se podastrijeti papi molbu da osnuje u Otočcu biskupiju jer

11. Conradus EUBEL, *Hierarchia catholica medii aevi I, Monasterii 1913*², str. 209.

drži da je to spasonosno djelo za njega, njegove prethodnike, nasljednike i podložnike. Papa je, nastavlja on, izišao molbi ususret i dao njemu i njegovim nasljednicima za vječna vremena otočku biskupiju u kojoj, prema ugarskom običaju, njemu i njegovim nasljednicima pripada pravo patronata. To znači da oni imaju pravo izabirati biskupe i prelate. On je doista tada imenovao biskupa i kaptol s četiri kanonika: Ivana za arhidakona, Petra za prezbitera, drugoga Petra za primicera te Matiju za običnog kanonika. Pojedini kanonici dobili su također svoje nadarbine. Prihodi i biskupijske nadarbine procijenjeni su na dvjesto zlatnika godišnje, što nadilazi prihode senjske biskupije.¹²

U ustavnoj povelji otočke biskupije papa ne spominje frankopanski patronat niti pravo kojim bi knez Sigismund mogao imenovati biskupa. Sigismund se i ne oslanja u tome na papino dopuštenje, nego na pravo ugarskih vladara. On se, dakle, osjeća toliko suveren da se može koristiti povlasticama koje su dane ugarskim kraljevima. Poznato nam je da je kralj Matijaš Korvin nastojao ograničiti moć feudalne gospode, a to će se odraziti i u ovom slučaju. Zasiurno on nije bio suglasan s time da se patronatskim pravom na jednaki način koriste i on i feudanci njegove države. Nije nam poznato je li izravno osporio Frankopanu pravo da imenuje otočkog biskupa, ali je poznato da je ubrzo nakon imenovanja kralj pisao papi da Blaž nije dostojan biskupske časti. To praktički znači: onaj koji ga je imenovao nije pravo učinio. Kada je 1465. Sigismund Frankopan umro, nije Blažu više bilo boravka u Otočcu jer je područje došlo izravno pod kraljevu vlast. I ne samo to. Cijela konstrukcija otočke biskupije počela se obrušavati. Ona je bila previše Frankopanovo djelo, a premalo utemeljena na važećem kanonskom i civilnom pravu. Ta slabost primjećuje se u spisima Rimske kurije. Papinska je komora i dalje držala da postoji opatija sv. Nikole u Otočcu – koja je osnutkom biskupije trebala ugasnuti – i vodi je i dalje u senjskoj biskupiji.¹³ Godine 1486. spominje se u Gackoj Leonardo kao vikar senjskog biskupa,¹⁴ što znači da je administrativno otočka biskupije bila i dalje povezana sa senjskom.

Matijaš nije izravno tražio dokidanje otočke biskupije, ali je dao podršku senjskom biskupu da vrši svoja biskupijska prava kao da otočka biskupija i ne postoji. Za života kralja Matijaša (+ 1490) Gacka je samo formalno biskupija, a stvarno je u sastavu senjske biskupije. Matijaš nije bio voljan nikome priznati pravo da na području njegova kraljevstva imenuje biskupe bez njegova pristanka, a kamoli da osniva nove biskupije. Poznato je kako je nakon smrti Nikole Modruškoga (+ 1480) bez ikakve konzultacije s papom imenovao Antuna Dalmatinca za modruškog biskupa, a papa je – također bez ikakve konzultacije s kraljem – za isto mjesto imenovao svoga kandidata Kristofora Dubrovčanina. Iz toga se izrodio takav slučaj da je Matijaš zaprijetio otcjepljenjem svoga kraljevstva od pape ako ovaj ne prihvati njegova kandidata. Nema mo nikakvih podataka iz kojih bi proizlazilo da je u sporu oko otočke biskupije došao u pitanje otočki kaptol.

Premda biskupija nije pravo ni proradila, bilo je za nju pretendenta jer je uz naslov bila vezana i nadarbina. Blaž je umro 1492.¹⁵ I doista, 1492, dakle nakon Matijašove smrti, imenovan je otočkim biskupom Ivan de Chergato (Clericato) iz Vincenze, tada vrhovni poglavar reda krucifera. No, on je već slijedeće godine, vjerojatno i prije nego je uspio vidjeti Otočac, premješten za kotorskog biskupa, a otočkim biskupom postao je trogirski dominikanac Vinko de Andreis. Vinko će doći na glas kao vrsni diplomat u službi Bernardina Frankopana te papa i kraljeva. Zato je uspio da u Otočcu ostvari prava i veća od onih naslovnog biskupa. Papa Lav X ime-

12. Arhiv Hrvatske, zbirka Fanfogna – Garagnin, 8, 2, str. 156 – 158.

13. Archivio segreto vaticano, Obligations et solutions, vol. 84, f. 61.

14. Vjekoslav ŠTEFANIĆ, Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije, I, Zagreb, 1969, str. 17.

15. O Blažu v. Stephanus KRASIĆ, Congregatio Ragusina ordinis Praedicatorum. Dissertationes historicae Instituti historici FF Praedicatorum, fase. XIX, Romae, 1972, str. 163 – 165; Seraphinus M. CERVA, Bibliotheca ragusina, izd. JAZU, Hrvatski latinisti 8a, priredio Stjepan Krsić, sv. I, Zagreb, 1975, str. 199 – 201.

Sl. 20. – Grb Ivana Lenkovića, senjskog kapetana koji je do bombardiranja Senja 1943. stajao na pročelju crkve sv. Franje

novao ga je 1515. svojim povjerenikom za Ilirik (Balkan). Iste godine potpisuje se on kao »glavni povjerenik pape za Ugarsku«. On je ipak dosta boravio u Otočcu. 1508. izdaje jednu povelju u tom gradu »U Lugu u našoj biskupskoj rezidenciji«. ¹⁶ Ipak se svojom biskupijom veoma malo bavio. Još 1501. dogovorio se sa senjskim biskupom Jakovom Blažiolovićem da se nakon njegove smrti područje otočke biskupije i pravno vrati Senju. Iako je i sam papa taj ugovor ratificirao 1513., ¹⁷ isposlovao je Vinko još za svoga života svome sinovcu Petru naslov otočkoga biskupa (Vinko je umro 1523/4. u Rimu). Uz sami naslov jedva da je tada bila vezana još koja nadarbina. Već je Vinko bio komendatarni opat sv. Nikole u Otočcu, a taj naslov dobio je i Petar. Kad znamo da je osnutak biskupije u Otočcu bio vezan uz dokinuće tamošnje opatije, vidimo da su se i tim imenovanjima za otočkog opata stvari postepeno vraćale na početnu poziciju. Neki su postavili u pitanje i imenovanje Petrovo za otočkog biskupa. No, da je on nosio doista naslov otočkog biskupa, potvrđuje i njegov biskupski pečat, koji se čuva u župnom uredu u Otočcu. Petar je umro oko 1530. Nakon njega nestaje i sam naslov otočkog biskupa.

16. Biskupski arhiv u Senju, pergamena pod gornjim datumom.

17. Augustino THEINER, *Vetera monumenta historica Hungariorum sacram illustrantia*, II, Romae, 1860, str. 613–614.

Nastanak otočke biskupije vezan je uz ugled i moć Sigismunda Frankopana. To je bio tada preslab temelj za njezino učvršćenje i trajnost jer je u to vrijeme turska sila nemilim udarcima lomila strukture hrvatskoga društvenog uređenja. Nisu se mogle uzdržati mnoge stare ustanove. Još manje su imale šanse one nove.

Sudbina otočkoga kaptola slična je sudbini otočke biskupije. Svakako još 1510. postoji zbor kanonika. Iz te godine poznati su nam arhiepiskop Jakov, te kanonici Jurko Pirčić, Šimić i Petar.¹⁸ 26. travnja 1527. papa Klement VII nalaže otočkom kaptolu da primi kao svoga biskupa Petra de Andreisa.¹⁹ To je zadnji spomen otočkoga kaptola. U općoj društvenoj krizi i osiromašenju on je jednostavno nestao bez službenoga dokidanja.

Područje otočke biskupije bilo je u 14. i prvoj polovici 15. stoljeća dosta gusto naseljeno pa je imalo dosta crkava i župa.²⁰ Iako nemamo nigdje izričite potvrde da je brinjski kraj pripadao otočkoj biskupiji, ovdje ćemo ipak pod istim naslovom nabrojiti i crkve iz tog kraja, jer je i on u širem smislu pripadao srednjovjekovnoj župi Gackoj.

U Brinju i bližjoj okolici spominju se u srednjem vijeku i prvoj polovici 15. stoljeća slijedeće crkve; Sv. Fabijan i Sebastijan, samostanska crkva sv. Marije u kojoj je bio pokrajni oltar sv. Bartola, gotička kapela u brinjskom burgu, crkva sv. Stjepana Prvomučenika u Holjevcu; godine 1515. župnik Sv. Stjepana Ivan Frančić darovao je jedan kalež crkvi sv. Marije u Brinju. Vjerojatno se radi o gore spomenutoj crkvi.²¹ U Humcu je bila kapela sv. Vida a na brdu »Umac« crkva sv. Apolonije, u Letincu sv. Duha.²² U okolici Brinja još su bile crkve u Tuževiću, Vodoteču, Lučanima, Drenovu, Melnicama i Dubravama. U Jezeranama je župna crkva sv. Marije,²³ a negdje u blizini je bila i crkva sv. Martina u Obrovu.²⁴

U užem području Gacke imamo također relativno dosta poznatih crkava iz istoga vremena

U Otočcu je župna crkva sv. Magdalene,²⁵ a od 1449. naslov župne crkve nosi također opatijska crkva sv. Nikole. Tu je još crkva sv. Mihovila. Istome svecu bila je posvećena i crkva u Zalužnici. U Podumu je bila crkva sv. Marka, u Sincu jedna sv. Jurja a druga sv. Ilije, u Tribihovićima kod današnjeg Dabra crkva sv. Ivana, u Brlogu sv. Ilije, u Gusić polju sv. Pavla, u Kamenjaku sv. Jurja, u Knežoj Vasi sv. Marije, u Ljubčoj Vasi sv. Marka. Spominju se crkve u Doljanima, u Kopolju, u Vrhovinama, u Babinu Potoku, a u Plitvicama, iznad jezera Kozjak, vjerojatno je bio neki samostan.

SENJSKI BISKUPI

Nije nam u srednjem vijeku poznat nijedan biskup rodom s područja senjske biskupije. Možda bismo ipak kao neku iznimku trebali uzeti Bernarda, opata Sv. Jurja kod Senja, kojeg je 1332. Senjski kaptol izabrao za biskupa, a splitski nadbiskup mu je podijelio biskupsko posvećenje. Ali poznato nam je da njega papa nije priznao senjskim biskupom; s druge strane činjenica

18. Ivan KUKULJEVIĆ, *Listine hrvatske*, Zagreb, 1863, str. 193.

19. Manojlo SLADOVIĆ, *Povesti biskupijah senjske i modruške ili krbavske*, Trst, 1856, str. 162–163.

20. Vidi: Anđela HORVAT, *O srednjovjekovnoj sakralnoj umjetnosti Like*, u zborniku »Arheološka problematika Like«, Split, 1975, str. 127–140. Ovdje ću nabrojiti crkve koje spominje autorica članka. Druge ću izvore spomenuti samo za one crkve i župe o kojima nema spomena u tom članku.

21. Kalež se nalazi u riznici zadarske nadbiskupije a vlasništvo je crkve sv. Marije u Ugljanu. Kad znamo da je 1515. upravitelj senjske biskupije bio Šimun Kožičić Benja, koji se pred smrt povukao u mirovinu i pokopan je upravo u toj crkvi na Ugljanu, s pravom možemo pretpostaviti da je Kožičić taj kalež ponio sa sobom.

22. D. FARLATI, nav. dj. IV, str. 153.

23. Nav. dj. str. 109: »Ecclesia Sanctae Mariae in Jezerin«, Đ. ŠURMIN, str. 413, »crkva sv. Marije u Jezerah«.

24. D. FARLATI, IV, str. 109.

25. Privput, doduše, u pisanim spomenicima susrećemo župnu crkvu sv. Magdalene u Otočcu tek 1510 (v. I. KUKULJEVIĆ, *Listine hrvatske*, str. 193), ali vjerujemo da je ona mnogo prije nastala. Naime, tek 1449. počinje opatijska crkva sv. Nikole u Otočcu služiti kao župna, a ne može biti sumnje da je grad i prije imao župu. Budući da nam nije do sada poznata nijedna druga, realno je zaključiti da je to mogla biti upravo ova za koju doznajemo iz spisa 1510. godine.

da je bio opat Sv. Jurja još ne znači da je rodom iz naših krajeva. Gotovo svi srednjovjekovni senjski biskupi potječu s istočnog dijela jadranske obale, isključujući upravo područje današnjeg Hrvatskog primorja, ili iz kojeg talijanskog grada. Pogledajmo koji su s naše strane Jadrana: Ljudevit (1437) iz Pirana, Marko iz Rijeke (1461–1463), Franjo Jožefić (1521–1549) iz Rijeke, Nikola Modruški (1457–1461) iz Kotora i Andrija Drački (1443–1456) iz Drača. Za otočke biskupe već je rečeno da su Vinko i Petar de Andreis iz Trogira, a da je Blaž Nikolić iz Dubrovnik. Prvi biskup za kojega se sigurno zna da je s područja senjske biskupije jest Jakov Blažiolović, senjski biskup od 1501. do 1512. Začudo Senj nije dobio nijednoga biskupa ni s područja glagoljaške krčke biskupije.

Prvi biskup u razdoblju koje nas ovdje zanima jest **Andrija Drački** (1443–1456). Rodom je iz Drača, što se vidi iz njegova naziva. Završio je tada najviše škole i postao profesor teologije i doktor Svetog pisma. Te su ga kvalitete svagdje preporučivale. Godine 1438. bio je provincijal dalmatinske franjevačke provincije. U isto vrijeme vršio je službu inkvizitora u Dalmaciji. 24. srpnja 1443. imenovan je senjskim biskupom.²⁶ 1448. dobit će od pape jednu kurijalnu službu: imenovan je kolektorom za Dalmaciju i Hrvatsku, to znači da je trebao na navedenom području skupljati takse za Rimsku kuriju. Kao senjskog biskupa nalazimo ga 1449. zajedno s modruškim biskupom Vidom i krčkim Franjom, u Modrušu na sastanku članova frankopanske obitelji koji su tada međusobno razdijelili baštinu. Zadnji put srećemo Andrijino ime na završetku I. vrbničkog glagoljskog misala: »svrših ta misal ja pop Tomas arhižakan senski i vikar gospodina Andrije doktura svetoga pisma, biskupa senskoga. Na let Gospodnih Č.U.L.E. (1456) marča 20.«²⁷

24. studenoga 1457. imenovan je za senjskoga biskupa **Nikola iz Kotora**.²⁸ Za vrijeme njegova biskupovanja veći dio njegove biskupije otrgnut je i u Otočcu je (1460) osnovana posebna biskupija. Nikola je inače s Frankopanima bio u dobrim odnosima i izgleda da nije pravio teškoće Sigismundu Frankopanu pri osnivanju otočke biskupije. U Senju se on osjećao prolaznikom. Nema sumnje da je već u to vrijeme radio na tome da bude premešten drugamo. I doista, već naredne godine dobiva on bogatiju i prostraniju modrušku biskupiju. Modruš je također 1460. postao biskupsko sjedište, najviše nastojanjem Sigismundova brata Stjepana. I za vrijeme dok je još bio senjski biskup, Nikola je malo ili ništa boravio u Senju. U popisu biskupa koji je vodila ugarska Dvorska kancelarija on se uopće ne spominje kao senjski biskup. Od smrti Andrije Dračkoga (1456) u registrima te kancelarije senjska se biskupija sve do 1470. vodi kao nepopunjena. Iz drugih izvora doznajemo da su bar nominalno kroz to vrijeme senjski biskupi bili spomenuti Nikola, zatim **Marko iz Rijeke** i Pavao iz Bosne.

Nikola je kao senjski biskup tako malo poznat da je do nedavno držan različitom osobom od poznatog nam Nikole Modruškog. Kada je on premešten u Modruš, onako okrnjenu senjsku biskupiju dobio je riječki augustinac Marko 4. srpnja 1461.²⁹ Da je riječ o izvanredno sposobnom prelatu, vidi se i iz toga što je prethodno bio prior riječkog samostana i provincijal bavorske augustinske provincije. Kralj Matijaš Korvin povjeravat će mu do kraja života važne diplomatske misije. Malena senjska biskupija dana mu je privremeno, dok se ne nađe veća biskupija i veća nadarbina. Regalati kaže da se nije ni usudio pojaviti u Senju jer da se navodno ondje osjećao ugroženim.³⁰ Ne kaže o kojoj se opasnosti radilo i na temelju čega izvodi takav zaključak. Godine 1463. dobiva Marko naslov kninskog biskupa, ali ni u Kninu se neće dugo zadržati.

26. EUBEL, nav., dj., str. 237.

27. Josip VAJS, Najstariji hrvatskoglagoljski misal, Zagreb, 1948, str. 30.

28. EUBEL, nav., dj., str. 237.

29. Nav. dj.

30. Giovanni REGALATI, Missioni diplomatiche del vescovo di Knin Marco di Fiume, "Fiume" rivista della Societ di studi, VI (1928), str. 96–106.

vati, jer još ga iste godine kralj Matijaš šalje u Rim da izvjesti papu o padu Bosne i da ga potakne na križarsku vojnu protiv Turaka. I slijedeće će godine Marko zbog sličnih razloga ići u Rim. Usput je navratio i u Veneciju da privoli Republiku na savez protiv Osmanlija. Papa Pijo II odazvao se Matijaševu pozivu i spremio se da osobno predvodi vojsku, ali ga zadesi nenadana smrt. Marko je i dalje služio kralju u raznim misijama sve do svoje smrti, negdje u proljeće 1467.

Nakon Markova premještaja trebalo je bar nominalno dati Senju drugog biskupa. 20. prosinca 1464. imenovan je senjskim biskupom franjevac **Pavao iz Bosne**, iako je – kako rekosmo – u spisima ugarske kancelarije biskupija sve do 1470. vođena kao nepopunjena. Nije isključeno da je postojao plan o premještaju biskupskog sjedišta u Otočac, kao što je iz Krbave premješteno sjedište u Modruš. Nakon što je kralj Matijaš 1469. zauzeo Senj, pale su takve kombinacije u vodu. Matijašu je Senj bio daleko važniji od Otočca. Tako već g. 1470. ugarska kancelarija registrira Pavla iz Bosne kao senjskog biskupa. Pavao se spominje 1486. kao biskup »senjski i gatarski«. U Gackoj je on imao svog vikara koji je stanovao u Knežoj Vasi a zvao se Leonardo.³¹ Ova je prevaga u korist Senja važna, iako znamo da će i dalje postojati posebni otočki biskupi. Pavao će umrijeti negdje koncem 1486.

Nije tek slučajno jedan bosanski franjevac došao za senjskog biskupa. U 15. stoljeću, posebno u njegovoj drugoj polovici, prava je ekspanzija bosanskih franjevaca prema sjeveru i sjeverozapadu. Tako u to doba nastadoše na našem području franjevački samostani u Cetinu, Slunj, Udbini i Brinju. Samostani u Modrušu i Senju postojali su i prije, a sada su se i oni priključili observantima bosanske vikarije.

Nakon Pavlove smrti kralj Matijaš imenuje Dubrovčanina, inače senjskog arhidakona **Mihovila Božičevića** (Natalitius) za senjskog biskupa. Nekako u isto vrijeme papa Inocent VIII imenuje za isto mjesto modenskog svećenika **Andriju Campanu**. Uživajući jaku kraljevu podršku, Mihovil je lako ušao u posjed biskupije i njome nesmetano upravljao sve dok je na životu bio kralj Matijaš. I papa je računao da u sporu s Matijašem može samo izgubiti. Zato i on prihvaća 14. srpnja 1489. Mihovila za senjskog biskupa.³² Ali ubrzo nakon Matijaševe smrti (1490) naređuje papa 7. travnja 1491. da se Mihovil ukloni, a uvede Andrija.³³ Budući da do toga nije došlo, udara papa u svibnju iste godine cijelu biskupiju interdiktom. Kako je Inocent VIII uskoro umro, Senjani su se nadali da će njegov nasljednik Aleksandar VI zauzeti pomirljiviji stav pa je Mihovil i dalje ostao na svom mjestu. Ne za dugo, jer je 1495. Andrija Campana općenito prihvaćeni senjski biskup. Za senjsku katedralu on je nabavio orgulje i sagradio sakristiju. O ovom posljednjem svjedoči do danas sačuvan natpis nad sakristijskim vratima: ANDREAS DE MUTINA EP(ISCOP)US SEGNIE(S) FIERI FECIT ANNO MCCCCLXXXVII. Te je godine Andrija umro. Nakon toga preuzima 28. rujna 1497. biskupiju ponovno Mihovil Božičević. On će se 1501. zahvaliti na biskupiji i otići među egerske kanonike, gdje je imao nadarbinu, a biskupiju preuzima poznati **Jakov Blažiolović**.³⁴

Andrija i Mihovil bili su dosta zaposleni oko toga da osiguraju biskupske prihode, napose u Gackoj.

Jakov je rodom Senjanin, iz plemenite obitelji Blažiolovića (de Blasiolis). Još prije nego je postao biskup preveo je s talijanskog djelo M. Carcana »Confessionale generale«, a Blaž Baromić tiskao je to djelo u svojoj Senjskoj glagoljskoj tiskari 1496. pod naslovom »Spovid općena«. Jakov se dogovorio s otočkim biskupom Vinkom de Andreisom da će se otočka biskupija poslije Vinkove smrti opet pritijeloviti senjskoj. Sudjelovao je na IV. lateranskom saboru 1512/13. Izgleda da je u Rimu i umro i ondje pokopan.

31. Duro SURMIN, *Hrvatski spomenici*, Zagreb, 1898, str. 313.

32. Archivio segreto vaticano, *Obligaciones et solutions Camerae apostolicae*, p. 18. Tom prigodom Mihovil je platio taksu od 50 fl.

33. Manojlo Sladović, *nav.*, dj., str. 170.

34. EUBÉL, *nav.*, dj. str. 237.

Senjska će biskupija nakon toga sve do imenovanja **Franje Jožefića** za senjskog biskupa ostati bez svoga titulara. Nominalno je biskupijom upravljao ostrogonški nadbiskup i kardinal **Toma Bakač**. Stvarni upravitelj biskupije bio je modruški biskup **Šimun Kožičić Benja**, kojega je Bakač imenovao svojim namjesnikom. Jožefićevo biskupsko imenovanje bilo je 2. siječnja 1521. Novi biskup rodom je Riječanin a pripadao je franjevačkom redu. Kako je i u Senju postojao franjevački samostan, moguće je da je Franjo boravio upravo u tom samostanu prije nego je postao biskupom. Kao biskup imao je već na početku teškoća u Senju. Već u veljači 1521. papa je držao potrebnim da opomene senjske kanonike neka prime Jožefića kao svog biskupa.³⁵ Ni s civilnim ni s vojnim vlastima nije išlo lako. Grgur Orlovčić i Petar Kružić, senjski kapetani, u općoj nestašici posegnuše za biskupskim prihodima. Biskup je držao da ih u svojoj katedrali može nekažnjeno javno ožigosati. Međutim, da nije lukavo umakao, dobio bi od nasilnih kapetana usred crkve dobrih batina. To je biskupa toliko ozlojedilo da je udario Senj i još neka mjesta u biskupiji interdiktom. Nije se smjelo ni zvoniti ni vršiti ikakva bogoštovna funkcija. Senjani se potužiše papi da zbog nekoliko krivaca svi moraju ispaštati i živjeti kao Turci. Bilo je to 1526. U svom odgovoru papa savjetuje Jožefića da ublaži kaznu.³⁶ Jožefić je, međutim, već bio napustio Senj i dugo se neće u nj vratiti.

Franjevci su u našim krajevima bili veoma vezani uz Frankopane. Upravo u senjskoj samostanskoj crkvi sv. Franje imali su Frankopani svoju grobnicu. Kako je do razlaza između Krste Frankopana i kralja Ferdinanda došlo najviše zbog Senja, vjerojatno da je sukob između biskupa i senjskih kapetana ustvari sukob između Frankopanova čovjeka i Ferdinandovih povjerenika Kružića i Orlovčića.

Jožefić je i sam 29. kolovoza 1526. sudjelovao u Mohačkoj bitki, gdje je u katastrofalnom porazu kršćanske vojske imao sreće da izvuče živu glavu. Takve sreće nije bio kralj Ludovik II, pa je nakon njegove pogibije nastala borba za prijestolje između Ivana Zapolje i Ferdinanda Habsburgovca. Jožefić se odmah opredijelio za Zapolju. Tu je on slijedio svog prijatelja i zaštitnika Krstu Frankopana. Zacijelo je takvom opredjeljenju pridonio i neprijateljski odnos senjskih kapetana, Ferdinandovih zastupnika, prema njemu. Kapetani su, naime, već od prije primali pomoć od Ferdinanda. Zapolja je Jožefiću povjerio važnu misiju da Mletačkoj Republici, papi i francuskom dvoru javi svoj izbor za kralja i da dobije njihovo priznanje. Imamo podatke o Jožefićevu boravku u Veneciji i Rimu, ali ne i u Francuskoj.³⁷ Ni Venecija ni papa nisu htjeli bezrezervno stati uz Zapolju jer su u isto vrijeme imali prilike slušati i Ferdinandove glasnike i od njih čuti drugačiju verziju o stanju u Ugarskoj i Hrvatskoj. Moguće je da je upravo taj kmjii uspjeh ponukao Jožefića da odustane od puta u Francusku i da se vrati natrag. Ferdinandovi su ljudi budno čuvali prolaze ne bi li ga uhvatili. Izbjegao im je tako da je morskim putem iz Venecije ravno krenuo u Novi Vinodolski, na područje Bernardina Frankopana. Bernardinov sin Krsto bio je udarna snaga Zapoljine stranke i osobni Jožefićev prijatelj. Kad je 27. rujna 1527. Krsto poginuo, Jožefić je izgubio glavnog zaštitnika i ubrzo dospio u Ferdinandove zatvore. U to vrijeme u spisima senjska biskupija se vodi kao nepopunjena.³⁸ Nije došao na slobodu sve dok se Ferdinand nije osvjedočio da je prešao na njegovu stranu. Kada se u to uvjerio, bio je spreman dati mu zagrebačku biskupiju, jer je zagrebački biskup Šimun Erdedi i dalje ustrajao u vjernosti Zapolji. Dakako da je za uklanjanje Erdedija Ferdinand trebao dobiti pristanak pape,

35. A. THEINER, *Vetera monumenta Slavorum*, nav. dj., str. 174.

36. Daniele FARLATI, *Illyricum sacrum*, IV. Venetiis, 1769, str. 134–135.11

37. Miljen ŠAMŠALOVIĆ, *Diplomatska misija senjskog biskupa Jožefića god. 1526–27*, Zbornik Historijskog instituta JAZU I, Zagreb, 1954. Vidi također Giovanni REGALATI, *Un Fiumano vescovo di Segna e di Trieste, Fiume IV (1926)*, pp. 53–66.

38. Tako još u ožujku 1527. spominje se Jožefić kao senjski biskup (v. *Monumenta ecclesiastica tempore innovatae in Hungaria religionis illustrantia*, I., Budapestini, 1902, str. 316), a 1. lipnja slijedeće godine biskupija se već spominje kao nepopunjena (ondje, str. 358). U Kukuljevićevim Listinama hrvatskim (Zagreb 1863) objavljeno je više pisama koja su izmijenili Jožefić i Krsto Frankopan (v. str. 215–227, 230–232).

pa je od Jožefičeva promaknuća ostalo samo obećanje. Trsio se da dobije prihode topuske opatije. Nije ga sreća ni u tome poslužila. Da stvar bude gora, nakon početnog povjerenja počeli su ga opet sumnjčiti pred Ferdinandom i postavljati u pitanje njegovu vjernost. Neki njegovi postupci mogli su doista dati povoda za takve sumnje. Nemirni duh stalno je tražio neka nova rješavanja.³⁹ Kriza u odnosima s Ferdinandom pojačana je od godine 1533. Iako je još nosio naslov senjskog biskupa, nemamo tragova njegova boravka u Senju. 8. veljače 1535. dobiva on, prijateljskim vezama, benediktinsku opatiju kraj Grana. Kralj Ferdinand potvrdio je taj dogovor. Ni na tom beneficiju nije imao mira. Naredne godine moli on Ferdinanda da ga zaštiti od pljačke svojih posjeda.⁴⁰ Čini se da je 1536. Jožefić došao u nemilost i kod pape i da je senjska biskupija dana na upravu drugome, koji je njome privremeno upravljao. U mnogim katalozima u to vrijeme javlja se novi biskup Ivan de Dominis. Svakako da do novog biskupskog imenovanja nije došlo. Jasno je to već iz činjenice što se 1541. ponovno spominje Jožefić kao senjski biskup.⁴¹

O zadnjim Jožefičevim danima imamo u blagajničkoj knjizi »Brašćine crkve sv. Marije u Grobniku« (1529–1623) ovu zanimljivu bilješku: »Franjo Rizon (katkada se Jožefić javlja i pod tim prezimenom, opaska M. B.) premješten je 1549. sa senjske na tršćansku biskupiju, ali je samo nekoliko mjeseci upravljao tom Crkvom i biskupijom; naime, kad je na nj pala sumnja, mnogi ga napustiše, a on bi prognan u Klanu i tamo obuzet žalošću, neslavno preminu 1551.«⁴² U njega se posumnjalo da je pristaša protestantizma. Koliko je u toj sumnji istine, nije nam poznato.

Kako je već bilo rečeno, prvi biskup s područja senjske biskupije bio je Jakov Blažiolović, imenovan 1501. Prema tome na stolicu senjskih biskupa dolazili su prelati iz drugih krajeva, i to gotovo isključivo s područja gdje nije postojala glagoljska liturgija. Postavlja se onda pitanje tko je bio čuvar **glagoljske bastine**. Od »stranaca« nije se moglo očekivati da će revnovati za glagoljsku službu Božju. Nije li u takvim okolnostima postojala stalna opasnost da je biskup zabraniti? Nijedan takav pokušaj nije nam poznat. Poznat nam je onaj suprotnog značenja, kada je 1248. (latinski) biskup Filip tražio od pape dozvolu da i on smije glagoljati, tj. da se uključi u sredinu koja je već glagoljska. Znademo naime da je već na Splitskom crkvenom saboru 925. bilo zabranjeno glagoljanje višem kleru, pa se ono održalo samo u seoskim crkvama i župama.

Važno je u svemu tome imati na umu jednu činjenicu. Mi mislimo da je u ono vrijeme biskup bio vezan uz biskupiju kao što je to danas. To će doći tek s Tridentiskim saborom (1545–1563). Od tada će biskup morati boraviti u svojoj biskupiji i baviti se svojim biskupskim poslovima. Na prethodnim stranicama vidjeli smo da su mnogi senjski i otočki biskupi bili ugledni diplomati, a neki od njih nisu imali vremena ni da dođu u Senj. To nipošto ne znači da je uprava biskupije bila zanemarena. Postojali su zamjenici (vikari) koji su bili stvarni upravitelji biskupije. A tzv. ruralni arhiepzbiteri (dekani) imali su mnogo veću autonomiju u crkvenoj upravi nego što je imaju danas. Ti zamjenici i arhiepzbiteri bili su iz glagoljaškog klera, i oni su zajedno s ostalim klerom bili stvaraoci i čuvari glagoljske predaje, kojoj biskupi došljaci i prolaznici nisu mnogo pomogli, ali ni štetili. Taj sud neće jednako vrijediti i za krčku biskupiju jer tamo nalazimo dosta biskupa domorodaca. Što je rečeno za senjsku, vrijedi i za krbavsku (od 1460. modrušku) i kratkotrajnu otočku biskupiju.

39. O tom Jožefičevom traženju mjesta pod novim uvjetima i novim gospodarima v. Monumenta Habsburgica (priredio E. Laszowski). I, str. 96–97, 467; II, str. 29, 146–147, 151–154, 161–164, 507–510; III, str. 42–43, 238, 517.

40. Monumenta ecclesiastica temporae innovatae in Hungaria religionis illustrantia, vol. III, Budapest 1906, str. II, 82–83, 117–118.

41. Podatak o Ivanu de Dominisu kao senjskom biskupu od 1537. do 1541. potječe od Franje Glavinčića. Kako je Glavinčić često napamet i neprovjereno bilježio podatke o pojedinim događajima, po svojoj prilici se zabunio pa je mjesto Šimuna Kožičića Benje, koji je doista jedno vrijeme bio administrator senjske biskupije, napisao ime Ivana de Dominisa. Po Glavinčiću, taj je Dominis tiskao hrvatske glagoljske knjige, a dobro znamo da to nije činio nikakvi Dominis, nego upravo Kožičić. O Dominisu kao tiskaru čujemo samo od Glavinčića i od onih koji su od njega nekritički prepisivali.

42. Vjekoslav ŠTEFANIĆ, Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije, Zagreb, 1970, str. 207.

No, ako u spomenutim biskupijama uloga biskupa time biva umanjena, nipošto se ne smije umanjiti njihova uloga u vremenu u kojem su živjeli i djelovali. Srednjovjekovni biskupi su ne samo najučelniji nego i najutjecajniji i najzaslužniji ljudi u sredini u kojoj su živjeli. To su bili ljudi koji su se na svim područjima kršćanskih država u ona vremena osjećali »u svom kraju« i koji nigdje nisu smatrani strancima. To, dakako, vrijedi i za senjske biskupe.

SENJSKI KAPTOL

Senjski kaptol veoma je nazočan u 15. i 16. stoljeću ne samo u Senju nego i preko granica senjske biskupije. Statuti Kaptola (oko 1340)⁴³ opisuju njegova prava i dužnosti. 25. listopada 1392. car i kralj Žigmund dao je Kaptolu pravo pečata⁴⁴ i time otvorio jednu novu i bogatu djelatnost senjskih kanonika. Na prijelazu stoljeća (1493–1508) kanonici vode glagoljsku tiskaru u Senju, a pojedini od njih često su senjski poslanici pred višim nadležnima.

Najviša dostojanstva u Kaptolu su arhidakon (arhižakan), arhiprezbiter (arhiprvad) i primicer (primancer). Iz ovoga vremena nemamo jasnih podataka koliko je bilo ostalih kanonika. Računa se da ih je svih ukupno bilo 10–12.

Imenovanje dostojanstvenika ovisilo je o mjesnom biskupu i svjetovnom patronu. U izvanrednim prilikama znala je Rimska kurija, odnosno papa, rezervirati sebi pravo da u određenom slučaju imenuje kojeg kaptolskog dostojanstvenika. Frankopani kao patroni veoma su pazili da na pojedine službe dođe osoba njihova povjerenja. Nakon što je u Gackoj i Senju kraljevska vojska isključila Frankopane, svjetovni je patronat redovito bio manje utjecajan, ali katkada su se i kralj i senjska općina trsili da do kraja iskoriste svoje patronatsko pravo. Kako znamo, kralj Matijaš veoma je podržavao Dubrovčane, pa je jamačno njegovom potporom za senjskog arhidakona došao Dubrovčanin Mihovil Božičević (Natalitius), kojega u spisima susrećemo prvi put 1484.⁴⁵ Kada je ovaj 1495. svoje arhidakonsko pravo prenio na Petra Jakovića, nastao je spor pa se Mihovil utekao papinskom legatu Ursu de Ursinis, koji je odobrio Mihovilov postupak.⁴⁶ ali time nije riješio načelno pitanje imenovanja arhidakona. Nakon smrti Silvestra Bedričića 1512, novog arhidakona biraju kanonici zajedno sa senjskim sucima i plemićima. Kaže se da je to stari običaj. Izabran je Ivan Mikulanić.⁴⁷ Kako je tekao izbor budućih arhidakona, nemamo nekih jasnih podataka do kraja našega perioda (1550).

Za izbor arhiprezbitera (arhiprvada) znamo iz spora koji je nastao 1515. Tada je Kaptol, podržan od Općine, izabrao za arhiprezbitera Jurja Bartolovića, prebjega iz Skradina, dok je upravitelj senjske biskupije modruški biskup Šimun Kožičić Benja imenovao na to mjesto svoga kandidata, kanonika Nikolu de Vitisa.⁴⁸ Kožičić je svoje pravo osnivao na prijašnjoj praksi, jer znamo da je još 1460. biskup senjski Nikola podijelio senjski arhiprezbiterat kanoniku Petru iz Drage.⁴⁹

Primicera i ostale kanonike birao je sam Kaptol u skadu sa Statutom. To je potvrdio Kaptolu i kralj Ferdinand 18. prosinca 1527.⁵⁰

Jedna od važnijih djelatnosti Senjskog kaptola proizlazi iz njegove povlastice vjerodostojnog mjesta (locus credibilis), što ju je dobio od kralja Žigmunda 28. listopada 1392. Naime, tada

43. Mile BOGOVIĆ. Crkvene prilike u Senju u 14. stoljeću i Statut Senjskog kaptola. Senjski zbornik 15 (1988), str. 15–28.

44. Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, u daljem tekstu: (CD) Vol. XVII, Zagreb, 1981, str. 465.

45. Đ. ŠURMIN, nav. dj., str. 300.

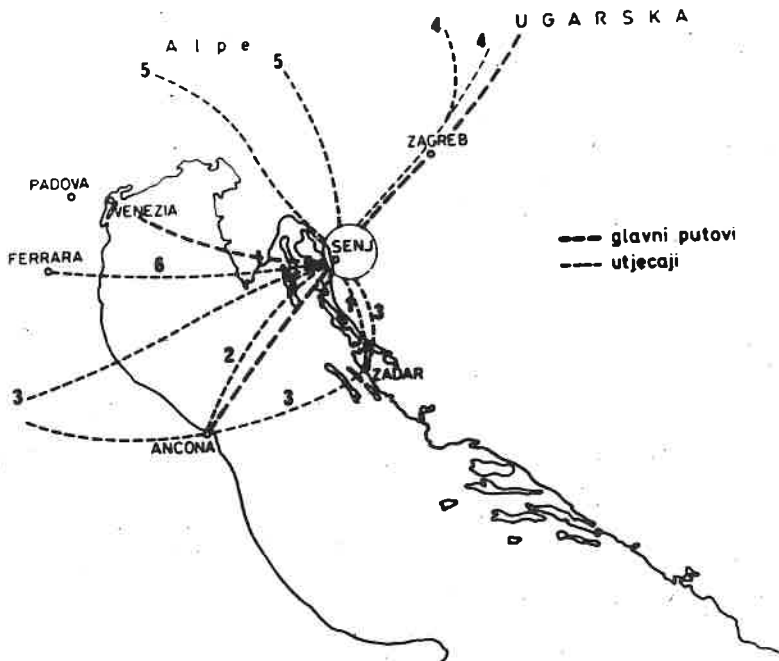
46. M. SLADOVIĆ, nav. dj., str. 265–266.

47. Kaptolski arhiv u Senju, F I, br. 18.

48. Nav. mj., br. 21–22, M. SLADOVIĆ, nav. dj., str. 173.

49. M. SLADOVIĆ, nav. dj., str. 169.

50. Kaptolski arhiv Senj, F I, br. 27.; Ivan KUKULJEVIĆ, nav. dj., str. 232.

Sl. 21. – Karta važnijih pravaca trgovačkih, kulturnih i političkih veza Senja i značajnijih gradova na Jadranu i srednjoj Europi, XV/XVI. stoljeće

Kaptol dobiva pravo pečata.⁵¹ To pravo će biti potvrđeno svaki put nakon većih društvenih promjena. Tako 1480. potvrđuje ga kralj Matijaš.⁵² Iz te djelatnosti Kaptola poznato nam je da on prevodi povelje s hrvatskog na latinski i obrnuto, prepisuje stare povelje, sasluša stranke u sporu, uvodi u posjed na temelju kraljevskih darovnica, a u manjim parnicama i sam presuđuje. Za tu djelatnost imao je Kaptol svoju kancelariju u sakristiji senjske katedrale. Tako kanonik Bartol Dušmanović ugovor između Kružića i Orlovčića, senjskih kapetana, unosi »v knigu naše kancelarie« i »v našu kvadernu«.⁵³ Nažalost, ta kvaderna nam se nije sačuvala, ali ipak je ostalo dosta separatnih listova. Kako ti poslovi nisu bili striktno vezani uz jednu osobu, nego su pripadali Kaptolu u cijelosti, povelje su ovjeravane kaptolskim pečatom. Nekada je koji član Kaptola bio i javni bilježnik, ali ovu ustanovu i u tom slučaju treba gledati odjelito od Kaptola. Za važnije slučajeve kaptolski povjerenik pozvao je javnog bilježnika da potvrdi povelju svojim znakom i potpisom. Tako 1484. u sporu s krbavskim biskupom Antunom predstavnici Kaptola Mihovil (Božičević) i Blaž (Baromić) zovu javnog bilježnika popa Ivana Zoričića,⁵⁴ a slijedeće godine spomenuti Blaž poziva u pratnju javnog bilježnika Jakova Bajčića, inače kanonika istog

51. Vidi bilješku broj 37.

52. Vjestnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva, III/1 (1901), str. 56.

53. I. KUKULJEVIĆ, nav. dj., str. 212–213.

54. Đ. ŠURMIN, nav. dj., str. 311.

Senjskog kaptola.⁵⁵ I biskupska kancelarija bila je odijeljena od kaptolske. Tako 1485. vidimo da senjski biskup ima svog kancelara Mariuñčula Marmona iz Raba, koji je u to vrijeme bio također javni bilježnik.⁵⁶

Nemamo podataka da je Senjski kaptol posjedovao neke zemlje od kojih bi imao prihode. Svakako da je uloga vjerodostojnog mjesta bila vezana uz neki dohodak. Knez Nikola Frankopan odredio je 1426. da se kanonicima i prebendarima senjske crkve daje svake godine 60 zlatnika, za što su oni bili dužni svaki dan pjevati u zoru jednu misu na čast Majke Božje za njega i za njegove pokojne. Tu obvezu on je prenio i na svoje potomke.⁵⁷ Takvu obvezu prihvatili su poslije i drugi svjetovni gospodari koji su preuzeli na sebe i crkveni patronat. Godine 1480. čini to Matijaš Korvin,⁵⁸ 1496. kralj Vladislav,⁵⁹ a godine 1544. kralj Ferdinand. Sva ta tri kralja nalažu da se kanonicima (a Matijaš kaže »i biskupu«) 50 zlatnika za mise pokojnih Frankopana isplaćuje od prihoda gostionice Kneginja u Senju. Zanimljivo je da se ta gostionica tako dugo održala, i to pod istim imenom.

Osim tih misa kanonici su imali i zakladne mise, od kojih su dobivali određeni prihod. Uz to Kaptol je posjedovao i više kuća u Senju koje je davao u najam, a još je više bilo kuća u Senju čiji su korisnici na temelju nekog ugovora bili dužni davati Kaptolu određenu daću. Ti podaci sačuvali su nam se u knjizi kaptolskih »livela«.⁶⁰

REDOVNIŠTVO U SENJU

A. Benediktinci

Kad je riječ o benediktinskim opatijama, treba reći da od 1450. do 1550. nije na području senjske biskupije bilo opatija u kojima bi živjeli redovnici monasi. Postojali su samo naslovi uz koje su bile vezane nadarbine što su ih uživali naslovni opati. Te naslovne opatije jesu: Sv. Juraj Lisački kod Senja, Sv. Križ u Senjskoj Drazi, Sv. Nikola u Otočcu i, po nekim nesigurnim podacima, Sv. Dujam nad Senjom.⁶¹

Opatija sv. Jurja zaslužuje najveću pažnju i zbog toga što o njoj imamo najviše podataka. Počeci joj leže u tami. Nije na odmet ovdje spomenuti da je Senjska ploča, posestrima Baščanske ploče, nađena u tvrđavi Nehaj koja je nalegla na jednu crkvicu. Moguće je da je ta crkvica bila sastavni dio benediktinske opatije Sv. Juraj. Ukoliko bi se ta pretpostavka dokazala, onda bismo mogli postanak te opatije povući mnogo unazad. Dakako da bismo u tom slučaju mogli povući i druge paralele s crkvom sv. Lucije u Jurandvoru (Baška) gdje je pronađena Baščanska ploča. Svakako najstarija poznata crkva na ovom području jest upravo crkva sv. Jurja. Kralj Bela III bio je veoma darežljiv u dijeljenju ovih naših krajeva. Senj je dao (oko 1184) templarima, a Modruš (1193) Krčkim knezovima. Za darovnicu templarima tražila se papina potvrda jer su templari crkveni red, a moguće je i zbog toga što je posrijedi bila crkvena nadarbina, tj. senjska

55. Nav. dj., str. 306.

56. Nav. dj., str. 301. O djelatnosti Senjskog kaptola kao vjerodostojnog mjesta pisao je Ante GULIN u članku: Srednjovjekovni Senjski kaptol i njegovi pečati, *Senjski zbornik 15 (1988)* str. 91–108. Uz regeste koje je donio Gulin (96–98) svakako treba računati i s onim spisima koje su objavili Šurmin i Kukuljević u *Listinama hrvatskim*.

57. M. SLADOVIĆ, nav. dj., str. 187–189.

58. *Vjestnik*, nav. dj., str. 52–53.

59. Nav. dj., str. 54.

60. *Biskupski arhiv Senj. Kaptolske knjige br. 2.*

61. Ovdje nemam namjeru iznijeti sve ono što se znade o tim benediktinskim opatijama, nego iznijeti samo one vidove za koje mislim da nisu nazočni kod dosadašnjih autora.

biskupija i opatija Sv. Juraj. Naime, u darovnici pape Lucija III⁶² izričito se kaže da papa potvrđuje darovnicu Bele III templarima. Nema sumnje da je već tada u ovim krajevima bilo više crkava. A da se spominje posebno samo crkva sv. Jurja, može biti razlog što je uz tu crkvu bio vezan posebni, samostalni, beneficij, koji treba posebno spomenuti. Uz biskupije najveći crkveni beneficiji bile su opatije. One su se zato posebno vodile u registrima papinske komore. To znači da su gore spomenutim darovnicama kralja i pape biskup i opat dobili u templarima svoje seniore; što ne znači da su izgubili svoje beneficije, svoje feude. Dakako da su prema novom gospodaru trebali definirati svoje obveze, a bilo je potrebno također jasno razgraničiti neposredno vlasništvo. To redefiniranje odnosa ne možemo u tačine pratiti. Slijedeći put nalazimo spomen crkve sv. Jurja u Senju 23. veljače 1216. kada papa Inocent III potvrđuje crkvu sv. Jurja »de Castelluz in Segnia«.⁶³ Imamo za nj potvrdu iz nešto kasnijeg vremena. Naime 14. svibnja 1245. templarski meštar Ivan de Mitis presuđuje u pitanju granica posjeda u Gackoj između templara i monaha sv. Jurja.⁶⁴ Bio je tada preceptor Senja brat Ivan a preceptor Gacke brat Bernard. Opat Sv. Jurja je Ivan. Dok je preceptor izraziti templarski pojam, opat je poglavar jedne monaške (benediktinske) zajednice. Kako se u tekstu spominju monasi Sv. Jurja, jasno je da se ne radi o templarima nego o monasima, koji su živjeli po staroj monaškoj reguli, obično nazvanoj benediktinskom. A k tome je u povelji riječ o razgraničenju između templara i monaha Sv. Jurja, pa prema tome je jasno da ti monasi ne mogu biti templari. Godine 1248. sporazumijevaju se templari s predstavnicima mletačke vlasti da će platiti štetu koju su imali krčki i rapski trgovci prigodom zauzeća i paljenja Senja 1239, ali će i stanovnici Baške dati odštetu redovnicima Sv. Jurja koje su opljačkali kad su ovi pred Tatarima pobjegli u Bašku.⁶⁵ Čini mi se da u ovom vezu nisam napravio nedopustivi skok pri zaključivanju. To onda znači da u slučaju kada se spominje samostan, monasi ili opatija Sv. Juraj nije riječ o templarima ni u vrijeme kada su ovi bili gospodari Senja.

Glavnina posjeda opatije bila je na području današnjeg Jurjeva, pa je i naselje dobilo naziv po opatiji (Sv. Juraj). Što se tiče samog samostana i crkve, najvjerojatnije se radi o prostoru današnjeg Trbušnjaka. Jer iz poznatih dokumenata proizlazi da je crkva doista blizu Senja.⁶⁶ U nazivu se uvijek kaže da je u senjskoj biskupiji. Nekada se kaže samo opatija sv. Jurja. Uz to se katkada dodaje »kraj Senja«, a kojiput samo »de Lisac«. To je neke navelo da misle o različitim

62. CD II, str. 191. Lucije svakako nije mogao izdati darovnicu u prosincu 1185. jer je tada već bio mrtav. Prema tome »X Kalendas Decembris«, kako piše u papinom pismu, može značiti 1184. ili čak koju godinu prije sve do 1181.

63. Podatak o tome našao sam u *Cathalogus manuscritorum Bibliothecae regiae scientiarum Universitatis Budapestensis*. Budapesti, 1894, str. 457. Franjo Sanjek (Crkva i kršćanstvo u Hrvata, I, Zagreb, 1988, str. 62) kaže da je u Senju postojao bazilijanski samostan sv. Jurja. U registrima Inocenta III u Vatikanskom arhivu nisam uspio naći papinu potvrdu. Ni Sanjek ne navodi izvor svoga podatka. Ipak je jasno da se radi o istoj stvari. To pokreće jedno novo, kod nas neriješeno pitanje: Kuda su samostani na našem priobalju postali »benediktinski«, tj. kada je učinjen prijelaz od tipa prvotnog monaštva na reformirano redovništvo zapadnog tipa. Na Zapadu je taj proces počeo u 9. stoljeću. Kod nas je to išlo sporije, to više što je utjecaj bizantske vlasti pogodovao čuvanju prijašnjih tradicija. Na Splitskoj sinodi 925. redovnicima je – bar prema čitanju F. Račkog – dopušteno upotrebljavati »slavenski« jezik i pismo. Ti redovnici će se poslije nazvati benediktincima glagoljašima, a zapravo se radi o redovnicima koji su, u vrijeme kada se zapadno redovništvo ohnavljalo po uzoru na zapadnu (benediktinsku) redovničku regulu, sačuvali svoje prijašnje običaje. Takva vrst redovnika mogla je biti i u Jurandvoru i u Senju u vrijeme nastanka Bašćanske, odnosno Senjske ploče.

64. CD IV, str. 276–277.

65. Šime LJUBIĆ, *Listine o odnosjima između južnoga slavenstva i Mletačke republike*, Monumenta spectantia historiis Slavorum meridionalium, knj. I, Zagreb, 1868, str. 76–77. Taj ugovor sklopljen je 25. travnja 1248. Dne 3. svibnja iste godine određuje se način izvršenja odštete i tu je formulacija nešto drugačija. Naime, u prvom spisu stoji da templari neće tražiti nikakve odštete »exceptis de dampnis datis per homines Beske fratribus, qui fugiebant a Tartaris ex monasterio sancti Georgii«. U slijedećem spisu se traži »ut fratribus milicie Templi, qui fugiebant a Tartaris, et monasterio sancti Georgii super dampnis datis eisdem per homines Beglie cognoscant« (nav. dj., str. 78); Mile Magdić (Topografija i povijest grada Senja, Senj 1877., str. 53), a poslije njega i drugi, drži da se radi o redovnicima templarima koji su pobjegli iz svog samostana sv. Jurja u Bašku. Imajući u vidu prethodni dokument iz 1245. mogu se i ovdje odjelito promatrati templari s jedne a samostan sv. Jurja s druge strane. To više što je neuočljivo da se templarske nastambe nazivaju samostan (monasterium). Oni imaju svoje kuće (domus Militiae Templi), a ne samostane.

66. Josip FRANČIŠKOVIĆ, Gdje je bila opatija sv. Jurja, Bogoslovska smotra 15 (1927), str. 489–492; Mile BOGOVIĆ, nav. dj., str. 25–26.

opatijama. Tako bi opatija sv. Jurja bila jedno a opatija sv. Jurja Lisačkog drugo. Ona »de Lisac« da bi mogla biti i na brdu Lisac kraj Slunja.⁶⁷ No jasno je da je područje slunjskog Lisca bilo u srednjem vijeku u zagrebačkoj biskupiji pa tu mogućnost treba odmah isključiti. Osim toga jasno proizlazi iz samih spisa da su ista imena opata jednom spomenuta uz naziv Sv. Jurja kod Senja, a drugi put uz naziv Sv. Jurja »de Lisac«. Prema tome nema sumnje da se radi o jednoj, a ne o dvije opatije.

Srednjovjekovni Senj je živio u sjeni Sv. Jurja, kao što je novovjeku u sjeni Nehaja. Po svemu sudeći, Sv. Juraj (opatijska crkva) i Nehaj ni prostorno nisu daleko, a možda je čak Nehaj sagrađen upravo na mjestu opatije i crkve sv. Jurja, čemu idu u prilog i otkopani temelji jedne crkve u samom Nehaju.

Opatija sv. Jurja se u prvoj polovici 15. stoljeća spuštala prema svome kraju. Od sredine 15. stoljeća pa dalje ona je samo naziv uz koji je povezan jedan određeni beneficij bez monaške zajednice. Dakako da se i beneficij postupno rastakao. Njegove posljednje obrise vidimo 1515. u sporu između otočkog biskupa Vinka de Andreisa, komendatarnog opata Sv. Jurja, i Senjske općine. Tada se pod opatijskim imenom vodilo šest selišta (*sex sessiones jobogionales*) na području Kaštela i grada Senja. Dva selišta su na području posjeda zvanog Lisac (Sv. Juraj), druga dva su vlaška (stočarska) u posjedu Dolac, a treća dva selišta su u predjelu zvanom Nalaza i Čukora. Predstavnik otočkog biskupa tražio je da se sve rečeno dade u vlasništvo nosiocu naslova opatije sv. Jurja, ali je predstavnik Senjske općine tvrdio da sve to već odavno pripada gradu Senju. Parnica je predana na viši sud.⁶⁸ Nemamo daljnjih podataka, ali iz tadašnjih prilika možemo zaključiti da je ubuduće opatija bila samo naslov i čast, bez materijalne podloge.

Što se tiče **opatije sv. Križa**, za nju je jasno da je bila u Senjskoj Drazi, a po svojoj prilici upravo ondje gdje se i danas nalazi istoimena crkva. Kao opatija u smislu redovničke zajednice, koliko se do sada znade, ona je djelovala u prvoj polovici 14. stoljeća.⁶⁹ Počeci opatije mogu biti i mnogo stariji, ali tu prošlost ne možemo provjeriti. Od kraja 15. stoljeća ona je vezana uz Senjski kaptol, a arhidakon je često bio i opat Sv. Križa, što je bio također slučaj sa senjskim tiskarom Silvestrom Bedričićem, koji je ondje i boravio. Tako nas taj podatak vodi prema zaključku da je u Senjskoj Drazi bila glagoljska tiskara, što će kasnije biti zabilježeno.⁷⁰

O **opatiji sv. Nikole** u Otočcu nalazimo prvi spomen na Bašćanskoj ploči, ali ima autora koji misle da se tu ne radi o Otočcu u Gackoj, nego o nekoj opatiji sv. Nikole na jednom od kvarnerskih otoka, a Strohal i Fučić misle da se radi o Otočcu kraj Vrbnika.⁷¹ Ipak se nijedna od tih kombinacija ne predstavlja uvjerljivom, to više što je moguće i takvo čitanje Bašćanske ploče po kojem je uz Zvonimira bio i Jakov iz Otočca. Svakako ne stoji tvrdnja da se opatija sv. Nikole u Otočcu javlja tek u 15. stoljeću jer je poznato da je opat te opatije 1389. trebao platiti splitskom nadbiskupu kaznu što nije došao na zasjedanje metropolitanske sinode u Split.⁷² Istina je da se opatija jako rijetko i dosta kasno spominje. To je navelo Pavla Rittera (Vitezovića) da ustvrdi kako u Otočcu nije nikada ni postojala opatija sv. Nikole.⁷³ I u slučaju da je u vrijeme pisanja Bašćanske ploče opatija sv. Lucije bila jedno s opatijom sv. Nikole u Gackoj (Otočcu), ta je veza s vremenom prekinuta. Prema gore spomenutoj povelji o razgraničenju između templara i monaha Sv. Jurja iz godine 1245. očito je da su benediktinci imali tada posjede u Gackoj. Moguće je da je opatija sv. Jurja Lisačkog preuzela patronat nad Otočcem i imala ondje svoju filijalu,

67. O tome i o drugim relevantnim podacima vidi: Ivan OSTOJIĆ, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. II, Split, 1964, str. 206–208.

68. Kaptolski arhiv Senj, F I, br. 22.

69. I. OSTOJIĆ, nav. dj., str. 209–216; Mile BOGOVIĆ, nav. dj., str. 25–26.

70. Vladimir KRALJIĆ, *Novi arhivski nalaz o glagoljskoj tiskari u Senjskoj Drazi*, *Senjski zbornik* 6 (1974), str. 77–80.

71. Branko FUČIĆ, *Glagoljski spomenici*, *Djela JAZU*, br. 57, Zagreb, 1982, str. 44–60.

72. CD XVII, str. 236.

73. M. SLADOVIĆ, nav. dj., str. 247–248.

koja se s vremenom počela nazivati opatijom. U vrijeme kad je Sigismund Frankopan radio na osnivanju biskupskog sjedišta u Otočcu bilo mu je veoma korisno proširiti predaju o opatiji, jer je to bila garancija jedne jače crkvene tradicije.

Još manje podataka imamo za **opatija sv. Dujma** nad Senjom. Prvi spis u kojem se ta opatija izričito spominje potječe iz 29. siječnja 1550. Ali na marginama toga teksta uz ime »sv. Dujma« druga ruka svaki put je dopisala »sv. Jurja«. Osim toga kaže se za opatiju da se nalazi »na senjskom brdu« (in monte Segniensi).⁷⁴ Mogli bismo zaključiti da se radi o zabuni, na temelju koje će se poslije u 19. i 20. stoljeću imenovati naslovni opati Sv. Dujma, ali nam se crkva sv. Dujma javlja već 1472.⁷⁵ i 1528.⁷⁶, i to u takvom kontekstu koji upućuje na postojanje posebne opatije tog imena. Naime, spomenutih godina najprije kralj Matijaš a zatim kralj Ferdinand potvrđuju pravice grada Senja i među ostalim spominju crkve sv. Jurja, sv. Križa i sv. Dujma. Budući da znamo za prve dvije da su opatijske, logično bi bilo da je to i ona treća jer se spominju samo te tri. Neki tu opatiju žele smjestiti u Francikovac jer navodno već iz imena proizlazi da se radi o mjestu koje su imali redovnici. Istina je da su ga imali redovnici, ali franjevci (franciscani), što među ostalim dokazuje i isklesani ljljan u zidu jedne kuće, a za ljljan znamo da govori o franjevačkoj nazočnosti. Trsatski franjevci, kao nasljednici senjskog samostana, tek će u prošlom stoljeću prodati posjed u Francikovcu. Osim toga, Francikovac nije »na senjskom brdu« kako kaže spis iz 1550.

Budući da se u starini često miješa sv. Dujma i sv. Damjana, moguće je da je riječ o crkvi sv. Kuzme i Damjana, koja je doista postojala u Senju, o čemu imamo više svjedočanstava, a prvo je dao 1359. žakan Kirin, koji je u toj crkvi pisao svoj glagoljski psaltir, danas poznat kao Lobkoviczov psaltir.⁷⁷ Crkva sv. Kuzme i Damjana nalazi se u Senju i 1550.⁷⁸

Gornji podaci nisu dostatni ni da bi se dokazalo postojanje opatije sv. Dujma, ali niti da bi se opovrglo njezino postojanje.

B. Franjevci

Najpoznatiji franjevački samostan u senjskoj biskupiji je onaj **sv. Franje u Senju**.

Franjevci se prvput spominju u Senju 1272. Tada oni već imaju svoju crkvu i kuću.⁷⁹ Znade se da su samostan i crkva sv. Franje bili nedaleko gradskih zidina u smjeru Senjske Drage, ali je teško odrediti lokaciju. U više navrata govori se da su uz veliki bunar i javni put.⁸⁰ O crkvi ne znamo ništa drugo nego da je jedan od pokrajnih oltara bio posvećen sv. Marku,⁸¹ a drugi sv. Jurju.⁸² Franjevačka crkva u Senju izričito se naziva crkvom sv. Franje.⁸³

Dolazak franjevacu u Senj pada u vrijeme kada su Krčki knezovi postali njegovi gospodari.

74. Monumenta Habsburgica, nav. dj., vol. III, str. 361.

75. Mile MAGDIĆ, Topografija i povijest grada Senja, Senj, 1877, str. 90.

76. Vjestnik, nav. dj., VII (1905), str. 188–189.

77. Marija PANTELIĆ, Senjski Lobkoviczov glagoljski kodeks iz 1359. – prototip srednjovjekovnih »Liber horarum« za laike, Senjski zbornik 8 (1980), str. 357.

Na povezanost imena Dujam i Damjan upozorio me M. Mihajević. On misli da je crkva sv. Kuzme i Damjana bila benediktinska jer je Psaltir došao u Češku u vrijeme kad su onamo išli benediktinci iz Hrvatske, noseći sa sobom glagoljske knjige.

78. Vjestnik, nav. dj., II/1, str. 48.

79. CD V, str. 620.

80. Nav. dj., sv. VII, str. 212; sv. VIII, str. 544.

81. Nav. dj., sv. XIII, str. 482.

82. Archivio segreto vaticano, Reg. vat. vol. 599, f. 226v–227r. Zanimljivo je da je i u susjednoj crkvi sv. Petra postojao oltar sv. Jurja. Godine 1401. spominje se Andrija Jelmenh kao rektor oltara sv. Jurja u crkvi sv. Petra, izvan gradskih zidina (Monumenta vaticana historiam regni Hungariae illustrantia, I/IV, Budapest 1896, str. 324). Ta bi činjenica nekako išla na ruku onima koji kažu da je crkva sv. Petra bila franjevačka, odnosno samostanska crkva. Ipak treba uzeti u obzir da je oltar sv. Jurja u crkvi sv. Franje dao sagraditi Stjepan Frankopan, a on to nije mogao učiniti 1401. jer se tada još nije ni rodio. Prema tome nema ozbiljnih razloga za tvrdnju da je crkva sv. Petra bila franjevačka samostanska crkva.

83. Usp. Mile BOGOVIĆ, Crkvene prilike, nav. dj., str. 21.

što upućuje na uzročnu vezu dolaska franjevaca s dolaskom Krčkih knezova (Frankopana). Frankopani će poslije često spominjati da su njihovi preci sagradili crkvu i samostan te ih obilno obdарили.⁸⁴ Od posjeda izvan Senja spomenimo da su franjevci 1435. dobili od Frankopana mlin u Viličkom polju kraj Otočca,⁸⁵ a Dujam Frankopan naredio je 1487. da im se godišnje daje 10 dukata od ledeničke Žrnovnice (mlina).⁸⁶ Franjevci su kuće davali u najam i od toga dobivali određene prihode, za što su i od pape dobili posebno odobrenje.⁸⁷ Kada su u vrijeme općeg osiromašenja na početku 16. stoljeća korisnici tih kuća počeli uskraćivati najamninu, uzeo je 1506. franjevce u zaštitu sam kralj Vladislav,⁸⁸ a i pape su ih u više navrata štitili. Za pomoć i zaštitu, posebno prigodom darivanja mlina u Vilićima (1435), Frankopani traže od franjevaca da u samostanu drže stalno deset redovnika svećenika, da se svaki dan služe dvije mise za žive i pokojne iz njihove obitelji, da se prigodom godišnjice smrti nekog od članova obitelji služi jedna misa, a u slučaju da netko od obitelji umre na području frankopanske vlasti izvan Senja, da ga franjevci sprovedu do Senja.⁸⁹ Time se ujedno kaže da žele biti pokopani u crkvi sv. Franje u Senju.

Nakon što im je 1469. kralj Matijaš oteo Senj, nisu Frankopani mogli tako izdašno pomagati franjevce. Ipak će oni posebnu pažnju i dalje pokazivati senjskom samostanu, iskorištajući ga zacijelo i kao sredstvo za ostvarivanje svojih aspiracija na ponovno zadobivanje Senja. Knez Dujam i u tim okolnostima obdaruje 1487. franjevački samostan u Senju s 10 dukata godišnje.⁹⁰ Kraljevi, počevši od Matijaša, držat će se obveznima da preuzmu ne samo frankopansko pravo nego i njihove obveze prema samostanu. Matijaš ne samo da je priznavao pravo franjevcima na prihode od kuća u Senju, nego je još odredio da se od prihoda senjske mitnice daje samostanu godišnje 40 mletačkih denara, što su njegovi nasljednici Vladislav i Ludovik također potvrdili.⁹¹

Senjski franjevci zajedno s onima iz Trsata i Bihaća potužili su se 1536. caru Karlu V da se ne poštuju njihova prava i povlastice,⁹² ali su već tada nastala takva vremena da im ni careva zaštita, koja je uskoro uslijedila, nije mnogo značila. Senjski kapetan Ivan Lenković poslao je kralju Ferdinandu nedugo nakon toga plan obrane Senja. Po tom planu trebalo je srušiti do temelja franjevački samostan jer bi on mogao predstavljati veliku opasnost za sam grad u slučaju da ga zauzme turska vojska. Osim samostana i franjevačke crkve trebalo je srušiti i ostale građevine izvan gradskih zidina. Ferdinand je prihvatio Lenkovićev plan i 1540. srušeni su do temelja i crkva i samostan. Vjerojatno je samostan i prije bio oštećen, ali je sve do 1540. još bio nastanjen. Tada se javiše knezovi Frankopani, ožalošćeni ne samo zbog toga što je uništena zadužbina njihovih predaka, nego i zbog toga što su oskrvnjeni njihovi grobovi. Negdje u rujnu te godine nadoše se u Cetinu Juraj Slunjski, Vuk Modruški i Nikola Tržački, a s njima je i Nikolin šurjak Stjepan Blagajski, i otuda uputiše protest kralju Ferdinandu protiv Lenkovićeva čina. Crkva i samostan – kažu – nisu nikada štetili sigurnosti grada. Franjevci su ostali bez crkve i samostana, a kosti frankopanskih predaka, časnih i za državu zaslužnih ljudi, dane su psima da ih razvlače. Zatim mole da se franjevcima unutar zidina sagradi nova crkva i samostan.⁹³ Ferdinand im odgovara 24. listopada iste godine da Lenković nije na svoju ruku srušio kuće izvan zidina nego da je za to, nakon što su stvari proučene, on sam dao odobrenje. Što se tiče franjevaca, njima je

84. M. SLADOVIĆ, nav. dj., str. 241.

85. Nav. dj., str. 241–243.

86. Vjestnik, nav. dj., II/1, str. 44.

87. Nav. dj.

88. Nav. dj., str. 46–47.

89. M. SLADOVIĆ, nav. dj., str. 241–243.

90. Vjestnik, nav. dj., II/1, str. 45.

91. M. SLADOVIĆ, nav. dj., str. 226–231.

92. Nav. dj., str. 231–232.

93. Monumenta habsburgica, nav. dj., sv. III, str. 11.

dana na korištenje kapela sv. Duha unutar zidina, a slaže se s time da se franjevcima sagradi u gradu novi samostan i nova crkva.⁹⁴

Franjevci su i sami radili na tome da dobiju u gradu ono što su prije imali izvan grada, a kralj im je to tim lakše omogućio što ga je silila na to i obveza prema Frankopanima. Za gradnju novog samostana trebali su imati također pristanak pape, kojemu su uz svoju molbu priložili i Ferdinandovu dozvolu. Papa Pavao III svojim pismom od 2. lipnja 1547. dao je svoj pristanak.⁹⁵

Nemamo podataka kako je napredovala gradnja. 14. lipnja 1550, za vrijeme gvardijana Franje iz Klisa, neki Mikša Stipanović ostavlja franjevcima jednu kuću. Povelja o tome sastavljena je u samostanu sv. Franje u Senju.⁹⁶ Svakako ne može biti riječ o onome izvan gradskih zidina. Izgleda da je već novogradevina osposobljena za stanovanje, ili su pak franjevci svoj privremeni stan nazivali samostanom.

Godine 1506. spominje se i samostan u **Brinju**, ali o njemu nemamo sigurnih podataka.⁹⁷ Po svoj prilici riječ je o napuštenom dominikanskom samostanu koji su privremeno nastanili franjevci, a već dvije godine nakon toga ondje nalazimo, također privremeno, dominikance.

C. Dominikanci

U **Senju** se prvput dominikanci spominju 1278, gdje su sagradili crkvu i samostan sv. **Nikole**.⁹⁸

Dominikanski red podijeljen je na provincije. Unutar pojedinih provincija postojale su uže zajednice samostana koje su se zvale »congregatio« ili »natio«. Senjski samostan nalazio se unutar provincije Dalmacije. Kad je glavina te provincije prešla pod Veneciju, senjski samostan nastojao se odijeliti, što mu je uspjelo 1479. Uz taj samostan vezani su također samostani u Modrušu i Bihaću. Zajednica tih samostana nazivana je »natio **segniensis**«, što u prijevodu znači »senjski narod«. Ustvari označuje zajednicu samostana koji imaju određenu samostalnost s obzirom na provincijalnu upravu, ali još uvijek nije otklonjena svaka ovisnost o njoj. To će se dogoditi tek 1508. osnivanjem kongregacije, koja će se u spisima katkada nazivati **senjska**, a katkada **hrvatska**, a ponekada jednim i drugim nazivom. Osim već spomenutih triju samostana, u toj se kongregaciji spominju dominikanski samostani na Trsatu, u **Brinju** i Kraljevici, a poslije također u Gradišću kod Bosiljeva i Verudi kraj Pule.

Što se tiče mjesta brinjskog samostana, on se najvjerojatnije nalazio na položaju današnje župne crkve; što znači da su se prethodno iz tog samostana povukli augustinci. Modruški se spominje zadnji put 1513. Nije isključeno da su se i dominikanci dali na put prema primorju, kao što je učinio modruški biskup 1493. U tom bi slučaju pojava dominikanaca u Kraljevici i Trsatu, pa i u Brinju, bila povezana s njihovim povlačenjem iz Modruša. Svakako, trajnost tih samostana u svim trim navedenim mjestima bila je kratka. Senjski samostan, pod zaštitom nesavladivog Nehaja, odolio je do 30-ih godina 17. stoljeća. Godine 1634. u samostan su se uselili pavlini, nakon što su ga prethodno napustili dominikanci.

Iako nakon radova Stjepana Krasića o senjskoj ili hrvatskoj kongregaciji znamo mnogo više, ipak je sve to skupa jako malo. Poznato nam je da su i kod nas bili dominikanci vrsni propo-

94. Nav. dj., str. 25.

95. M. SLADOVIĆ, nav. dj., str. 234–236.

96. Vjestnik, nav. dj., II/1, str. 48.

97. Franjo Emanuel HOŠKO, Franjevci u krbavskoj biskupiji. Zbornik »Krbavska biskupija u srednjem vijeku«, Rijeka–Zagreb, 1988, str. 91.

98. CD XV, str. 365–371; XVI, str. 70–71; XVII, str. 380. O dominikancima u Senju v. Pavao TIJAN, Dominikanci u Senju i senjskoj biskupiji. Kalendar Gospine krunice, IV (1937), str. 67–71; Stjepan KRASIĆ, Hrvatska dominikanska kongregacija (1508–1587). Bogoslovska smotra 41 (1971), str. 293–309; isti, Regesta pisama generala dominikanskog reda poslanih u Hrvatsku, Arhivski vijesnik 17–18 (1974–1975), str. 157–246; 21–22 (1980), str. 201–321.

vjednici. Za neke imamo podataka da su vršili i druge službe. Spomenut ću njih par koji su iz Senja ili su radom vezani uz Senj.

Prvi vikar senjske »nacije« bio je Dubrovčanin **Donat Dordić**. Prethodno je bio provincijal dalmatinske provincije, a poslije je imenovan trebinjsko–mrkanjskim biskupom. **Nikola iz Senja** počeo je 1395. poučavati na školama u Lombardiji. **Ivan Blažev iz Senja** imao je slobodu kretanja po svim samostanima, a mogao je boraviti i izvan samostana jer se bavio »arte ligaminis«. General reda daje mu 1476. pravo da za svoj rad može osobno primati novac. Budući da se kreće po raznim krajevima, skloni smo vjerovati da se ne radi o običnom zanatliji nego o umjetniku u drvu. Matični samostan mu je u Senju, ali se kreće i po Italiji. **Dominik iz Senja**, nakon što je završio studij u Italiji, bio je neko vrijeme magister u Zadarskom generalnom studiju (studium generale), na koju ga je službu general reda imenovao 1495.

D. Pavlini

Najstariji pavlinski samostan u senjskoj biskupiji⁹⁹ nastao je sredinom 14. stoljeća – prvi put se spominje 29. rujna 1364. – u uvali Ljubotina, uz more južno od Senja. Posvećen je bio **sv. Spasu**, pa se ta uvala danas zove Spasovac. Sjeverno od Senja po prilici na istoj udaljenosti, u Vlaškoj dragi osnovao je 1390. senjski arhiđakon Radovan samostan **sv. Jelene**. Ta uvala i danas se zove Sveta Jelena.

Samostan sv. Spasa imao je brojne posjede u Bašćanskoj Dragi na susjednome Krku, a 1455. dobio je ondje i crkvu sv. Kuzme i Damjana. Otada će ondje postojati samostanski gostinjac (hospicij) koji će se katkada spominjati kao zasebni samostan, ali će zapravo stalno biti u manjoj ili većoj ovisnosti o samostanu sv. Spasa. Pače, kada je matični samostan nestao, a 1634. osnovan novi pavlinski samostan sv. Nikole u Senju, gostinjac u Bašćanskoj Dragi postat će ovisan o novom senjskom samostanu.

Oba samostana, Sv. Spas i Sv. Jelena, nestadoše u 16. stoljeću. Kada je moglo preživjeti samo ono što je našlo mjesta unutar gradskih zidina, za pavline se nije našlo mjesta u Senju. Samostan sv. Jelene izgubio je materijalnu podlogu jer mu je većina posjeda bila izložena turskim napadima i pljačkama. Samostan sv. Spasa bio je pod tim vidom u boljem položaju jer je osim posjeda u Senju imao također posjede u Bašćanskoj Dragi, što znači na još sigurnijem mjestu. I nemamo razloga za sumnju da su se redovnici upravo tamo i sklonili, pa se tako u spomenutom hospiciju sačuvala navezanost na Senj sve do ponovnog dolaska pavlina 1634. godine.

U drugoj polovici 15. stoljeća jedno su vrijeme pavlini boravili u augustinskom samostanu u **Brinju**, kako ćemo niže vidjeti.

E. Augustinci

Imamo samo nekih nejasnih indicija da su neko vrijeme prije dolaska pavlina u samostanu **sv. Nikole u Senju** 1634. ondje boravili augustinci. No, te indicije toliko su nesigurne da ih ovdje ne želimo analizirati.

Boravak augustinaca zagarantiran je na području senjske biskupije samo u Brinju.

Na prostoru današnje župne crkve u **Brinju** bila je starija crkva **sv. Marije** s augustinskim samostanom. Prvi do sada poznati njegov spomen u Brinju potječe od 1. kolovoza 1388. Toga dana održano je u samostanu sudište u vezi s parnicom između zagrebačkog kaptola i krbavskog biskupa glede kladuških desetina. Sudište je održano »u samostanu Sv. Marije reda pustinjaka

99. Usp. Mile BOGOVIĆ, Pavlini u Senju, Senjski zbornik 15 (1988), str. 109–120. Tu je i potrebna literatura.

sv. Augustina«. Spominju se redovnici Toma, prior, Petar de Lunako, Nikola de Jumlavic i Matija de Viliko.¹⁰⁰ Samostan i crkva su frankopanska zadužbina. U crkvi je 1458. pokopan knez Bartol, koji je ondje bio podigao oltar na čast Bartola apostola. Više o tom samostanu doznajemo iz darovnice Ivana Frankopana izdane u Brinju 25. prosinca 1476. Ivan (Anž) kaže u darovnici da su crkvu utemeljili i obdaruili njegovi preci i prethodnici. Dalje zahtijeva da redovnici trebaju svakog dana služiti jednu misu na oltaru sv. Bartola, ispred kojega se nalazi grob njegova oca. Za uzvrat potvrđuje Ivan augustincima prijašnje darovnice i dodaje nove nadarbine. »Prije svega – kaže on – darujemo i potvrđujemo za sva vremena selo u Zazarufu, malo selo koje se zove Obrovac, a nekoć se zvalo Oltiz Vrata, na javnom putu koji vodi za Modruš, te selo zvano Nagoruzi blizu crkve sv. Marije u Jezeranama... Na isti način potvrđujemo i dajemo svu desetinu koja je s ovu stranu brda u župi sv. Martina u Obrovi.«¹⁰¹ Godine 1489. u jednoj darovnici spominje se »fratar Petar, priur Svete Marije z Brin kupno s ostalimi fratri«.¹⁰²

Iako je Anž dao sve to augustincima »za sva vremena«, ubrzo se predomislio i namjesto njih dozvao u Brinje pavline. To je izazvalo spor među redovima koji je riješen na ročištu u Senju 1497. Te je godine prior samostana u Brinju bio fra Matej.¹⁰³ Spor je riješen tako da je augustincima vraćeno ono što su i prije imali.

Ne znamo dokle su augustinci izdržali u Brinju. Kako smo gore vidjeli, u Brinju se 1506. spominju franjevci a 1508. dominikanci. Vjerojatno su se i ti redovnici, kao prije pavlini, koristili istim prostorijama augustinskog samostana. Nijedan red nije se zadržao u Brinju preko 1530. godine jer je tada poharano i popaljeno sve ispod brinjske tvrđave. Turci su bili već na vratima pa je i ovdje učenog redovnika s perom i knjigom trebao zamijeniti hrabri vojnik s mačem i puškom.

Godine 1689. ruševine augustinske crkve počeo je obnavljati tadanji brinjski župnik pop Marko Mesić. Obnovljena crkva služiti će sve do danas kao župna.

Što se tiče crkava u Senju, u 15. stoljeću postojale su uglavnom sve one koje su poznate iz prethodnog stoljeća.¹⁰⁴

Senjani se ponose tvrđavom Nehaj, koju je 1558. dovršio Ivan Lenković. Grad, a i cijeli kraj, mogao se od tada mnogo lakše braniti. Lenkovićevi prethodnici, među kojima se posebno vojničkim umijećem i hrabrošću ističe Petar Kružić, morali su izdržati teška iskušenja da bi sačuvali grad za kršćanstvo i za svoju domovinu. U toj borbi razvio se u Senju poseban stil života koji mi nazivamo uskočkim jer su mu uskoci dali svoj neizbrisivi pečat. Ako se strah od Turaka raširio daleko od njihove granice, jednako možemo reći da se i strah od uskoka veoma daleko rasprostranio u redovima neprijatelja Hrvatske i kršćanstva uopće.

Opće stanje ugroženosti među stanovnicima imalo je i jednu pozitivnu stranu: međusobno su se povezali svi slojevi stanovništva. Popovi glagoljaši ulaze svuda gdje se nalazi i ostali narod. Čak i biskupe nalazimo na vojničkim listama. Bilo je sigurno veliko veselje u Senju kad su s kule Nehaj grunuli prvi topovski naboj jer će ta utvrda biti dugo vremena garancija sigurnosti za grad i okolicu. Ali ti pucnjevi su ujedno oglasili da je u cijelom kraju uspostavljen jedan drugi stil života, da su se ustalila vremena kada su oružje i vojevanje dobili na cijeni na račun drugih vrednota i drugačijeg načina života. Nešto što je prije bilo na visokoj cijeni pada sada u drugi ili

100. Kaptolski arhiv Zagreb, Acta capituli antiqua, sv. 13, br. 103, f. 259r.

101. M. SLADOVIĆ, nav. dj., str. 224–226; Daniele FARLATI, *Illyricum sacrum*, vol. IV, str. 129–130, Venetiis, 1769. Tekst povelje pisan je latinskim, pa je sigurno izobličeni pravi naziv mjesta. Bilo bi veoma korisno kad bi se mogli identificirati spomenuti lokaliteti.

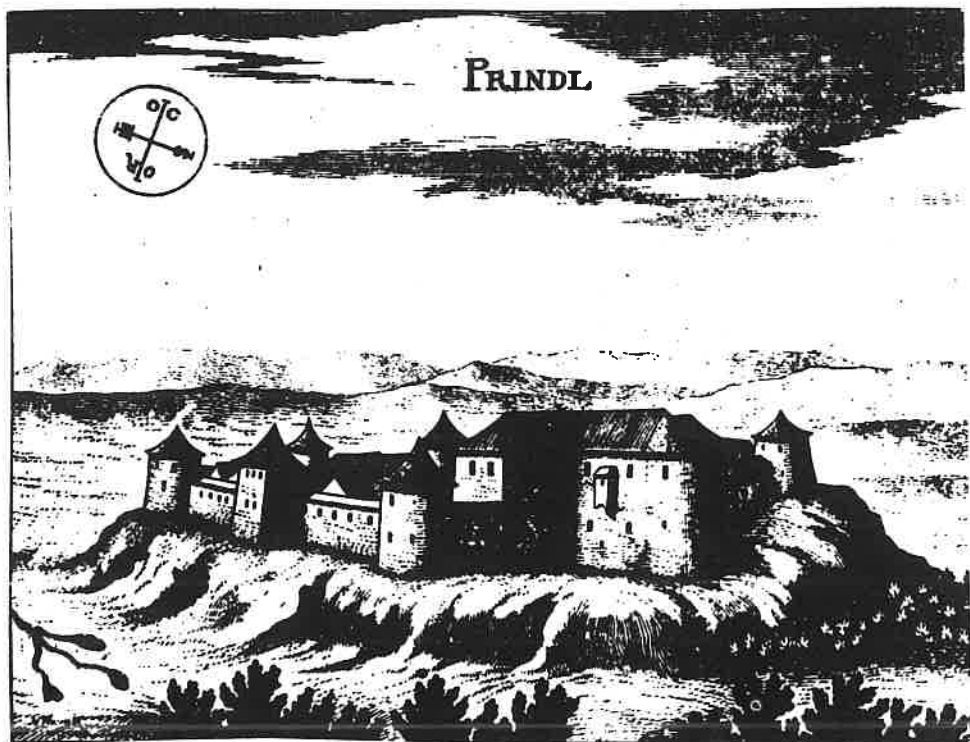
102. D. SURMIN, nav. dj., str. 335.

103. D. FARLATI, nav. dj., str. 132. Na sudistu se izričito kaže za Anža Frankopana, koji je još bio na životu: »Dixit quod suis primis annis elapsis ipse magnificus Comes tanquam Dominus, et ille qui ius patroni habet Monasterii B. M. a Brinis, ipse Monasterium a manibus Fratrum s. Augustini accepit, et Fratribus ordinis s. Paulli primi Eremitae tradidit.« Ovo je važno spomenuti zbog toga što su neki, kao Sladović, a za njim i drugi mislili da u Brinju nije ni bilo nikada augustinskog samostana nego samo pavlinski. Iz gornje rečenice, a dakako i iz mnogih drugih dokumenata, proizlazi da su pavlini samo jedno kraće vrijeme boravili u Brinju u augustinskom samostanu.

104. Vidi: Mile BOGOVIĆ, *Crkvene prilike*, nav. dj., str. 21–22.

treći plan, ili čak u zaborav. To zorno izražava činjenica da je tvrđava Nehaj nalegla na (vjerojatno) benediktinsku opatijsku crkvu sv. Jurja, u kojoj je (možda) kao pregrada između svetišta i lada služila sestra Bašćanske ploče, tzv. Senjska ploča. Pero učenog benediktinca pomalo rđa a sve se jasnije bljeska uskočki mač. Vojnik koji je zidao kulu vrednovao je stvari oko sebe vojničkim parametrima: koliko nešto može pridonijeti čvrstoći obrambenih zidova. Senjska ploča u tom sustavu mjerenja mogla je poslužiti kao stepenica o koju će se odupirati vojnička cipela. Tako je još mnogo drugih spomenika nestalo, slomljenih i zdrobljenih u toj vojničkoj mašini, tako da tvrđavu Nehaj možemo gledati i kao žrtvenik na koji je trebalo nesmiljenom bogu rata prikazati dragocjene kulturne vrednote bogate glagoljske baštine Senja i okolice.

Ova dvostruka simbolika Nehaja govori nam o prijelaznom vremenu ne samo u Senju nego i u ostalim našim krajevima. Sve više nedostaje vremena, sredstava i snage za kulturne vrednote jer je trebalo braniti goli život. Jasno je da se to odrazilo na život i djelovanje Crkve. Ostvarenja popova glagoljaša na kulturnom polju postaju sve skromnija. Ali treba jasno razlikovati period koji je prethodio od onoga koji dolazi. Mnogi su pokazali sklonost da doprinos naših popova glagoljaša vrednuju samo po onome što su oni ostvarili nakon što su se, na pragu novoga vijeka, na naš narod i na glagoljaše sručile brojne nevolje od kojih su neke imale katastrofalne dimenzije. Na prostranom području senjske biskupije sredinom 15. stoljeća živjelo je brojno stanovništvo. Stotinu godina poslije kontinuitet života i kulture bilježimo samo u Senju. Svugdje je

Sl. 22. – Stari frankopanski grad Sokolac – Brinje (Gradina), prema I. V. Valvasoru 1687.

drugdje pustoš. Tu i tamo nešto života ima još u Brinju i Otočcu. Ipak treba reći da je Senj i u vrijeme kada je prva briga bila da se popune stražarnice u Nehaju imao osjećaj za vjerske i kulturne vrednote.

DAS ÜBERGANGSJAHRHUNDERT DER KIRCHE IN SENJ (1450-1550)

Zusammenfassung

Der Autor beschreibt die Geschichte des Senjer Bistums in zweiter Hälfte des XV. und erster Hälfte des XVI. Jahrhunderts.

Das war die Zeit des Übergangs des Mittelalters in die Neuzeit, aber auch des allmählichen Löschens zahlreicher kirchlicher Institutionen, wie auch die Zeit der Suche nach der Weise des Bestehens in ungünstigen Umständen.

Im ersten Teil dieses Zeitabschnittes scheinten diese Umstände günstig zu sein, darum stiftete Sigmund Frankopan auf dem Gebiet des Senjer Bistums ein neues Bistum und ein neues Kapitel. Es ist sehr schnell offensichtlich geworden, dass viele alte (wie auch neue) Institutionen keine Zukunft haben. So bestand dieses neue Bistum ungefähr 80 Jahre, mehr förmlich als faktisch, weil es durch diese ganze Zeit als Bestandteil des Senjer Bistums betrachtet worden ist.

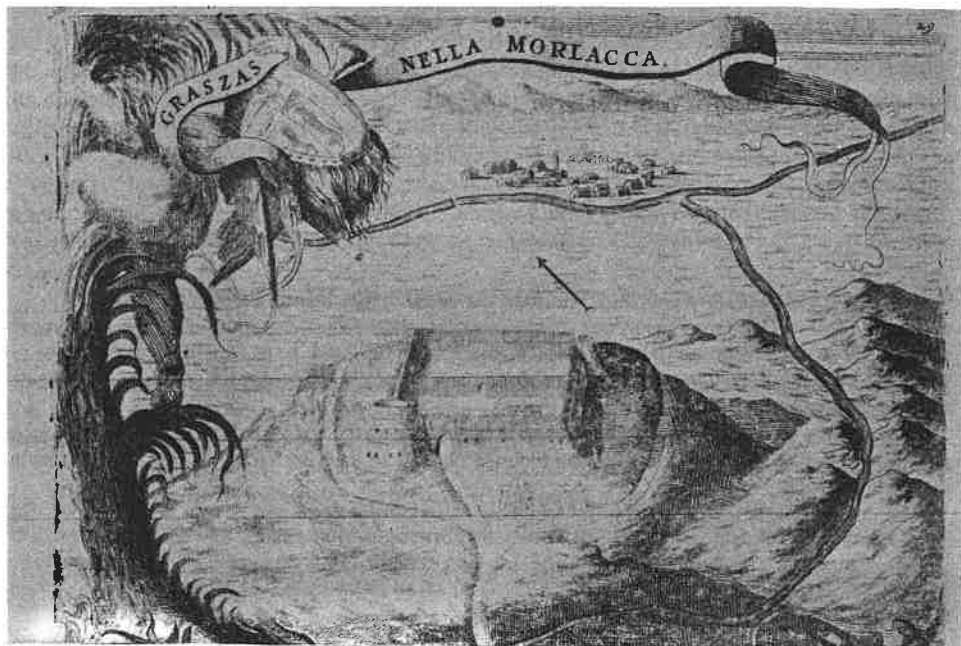
Auf dem Senjer Bischofsstuhl finden wir zu dieser Zeit viele hervorragende Namen, aber diese Bischöfe beschäftigten sich mehr mit aussenbischöflicher als mit bischöflicher Tätigkeit. Diese Tatsache hat für sich allein keine ungünstige Wirkungen ausgeübt: es gab, nämlich, andere Strukturen die die Last des Bistums auf sich genommen haben. Die Hauptrolle spielte dabei das Senjer Kapitel, das selbstverständlich eine glaubwürdige Stelle war, und die Kanoniken befassten sich mit verschiedenen Tätigkeiten zum allgemeinen gesellschaftlichen Nutzt. Es darf nicht vergessen bleiben, dass sie gegen Ende des XV. und am Anfang des XVI. Jahrhunderts die glagolitische Buchdruckerei in Senj geleitet haben. Die Tätigkeit des Kapitels in Otočac, welches das Schicksal des gleichnamigen Bistums folgte, ist mangelhaft bekannt.

Der geistliche Orden war am zahlreichsten in Senj, aber gegen Ende des beschriebenen Zeitabschnitts war er schon verdünnt. In Senj wirkten im Mittelalter die Benediktiner, Franziskaner, Dominikaner und Pauliner. Mitte des XV. Jahrhunderts sind die Abteien nur noch Präbenden und Titel. In diesem Sinn werden in diesem Artikel die Abteien des hl. Georg bei Senj und des hl. Kreuzes in Senjska Draga erwähnt. Das Bestehen der Abtei des hl. Dujam oberhalb von Senj ist problematisch, und die Kenntnisse sind diesbezüglich mangelhaft. Die Abteikirche des hl. Nikolaus in Otočac wurde 1460 die Domkirche des neuen Bistums, aber den Titel Abtei erwähnt man auch späterhin. In der Bucht Ljubotina, südlich von Senj, befanden sich am Meer die Paulinerklöster der hl. Erlösung und der hl. Helene (Jelena).

In den zwanziger Jahren des XVI. Jahrhunderts verlieren sich die Spuren dieser Klöster, weil schon damals sehr gefährlich war ausserhalb der Stadtmauer zu hausen. Der Franziskanerkloster mit der Kirche, ausserhalb der Stadtmauer, wurde in den vierziger Jahren zerstört, aber den Franziskanern wurde bald ein neuer Kloster innerhalb der Stadtmauer erbaut. Die Dominikaner, deren Kloster und Kirche nächst der Stadtmauer standen, lebten dort fort.

Der Augustinerkloster in Brinje soll auch erwähnt werden. Mitte des XV. Jahrhunderts hatte er grosse Schwierigkeiten. Zuerst wurde er den Paulinern übergeben, später den Franziskanern und den Dominikanern.

Zahlreiche mittelalterliche Institutionen sind verschwunden worden, und als Nebenerscheinung kam die Verarmung des Glaubens – und Kulturlebens. Das Senjer Bistum kam an Rand des Untergehens, konnte aber doch die Schwierigkeiten überwinden. So wurde der geistliche Mittelpunkt doch bewahrt, und um ihn versammelten sich die Kräfte zur Glaubens – und Kulturerneuerung von Senj und Senjer Bistum.

Sl. 23. – Turska tvrđava Gračac u Lici, sijelo stare otučke župe, prikaz prema V. M. Coronelliu 1688.

Sl. 24. – Grb austrijskog nadvojvode Ferdinanda I postavljen u tvrđavi Nehaj godine 1558.